

RAPPORT

KVAM HERADS NÆRINGSUTVIKLING

Analyse av næringsliv og næringsutviklingsarbeid

MENON-PUBLIKASJON NR. 129/2023

Av Maja Olderskog Albertsen, Henrik Motrøen Foseid, Maren Rege og Jonas Erraia

Forord

På oppdrag for Kvam herad har Menon Economics analysert næringsarbeidet i kommunen, og utført framoverskuende analyser av næringslivet i Kvam, med tilhørende tiltak og anbefalinger for fortsatt næringsarbeid i kommunen.

Evalueringen har vært ledet av Maja Olderskog Albertsen, med Henrik Motrøen Foseid og Maren Rege som prosjektmedarbeidere. Jonas Erraia har vært prosjektansvarlig.

Menon Economics er et forskningsbasert analyse- og rådgivningsselskap i skjæringspunktet mellom foretaksøkonomi, samfunnsøkonomi og næringspolitikk. Vi tilbyr analyse- og rådgivningstjenester til bedrifter, organisasjoner, kommuner, fylker og departementer. Vårt hovedfokus ligger på empiriske analyser av økonomisk politikk, og våre medarbeidere har økonomisk kompetanse på et høyt vitenskapelig nivå.

Vi takker Kvam herad for et spennende oppdrag. Vi takker også alle intervjuobjekter for gode innspill underveis i prosessen. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

November 2023

Jonas Erraia
Prosjektansvarlig

Menon Economics

Maja Olderskog Albertsen
Prosjektleder

Menon Economics

Innhold

SAMMENDRAG	3
INNLEDNING OG BAKGRUNN	6
Informasjonskilder og metodisk tilnærming	6
NÆRINGSLIVET I KVAM HERAD	8
Status for næringslivet i Kvam	8
Kompetanse og sysselsetting i Kvam	13
NÆRINGSARBEIDET I KVAM	16
Næringsarbeidet til Kvam herad fram til 2023	16
Kraftfondet	22
Kvam Næringsråd	25
Erfaringer fra workshop og intervju med aktører i kommunen	26
FREMTIDEN TIL NÆRINGSLIVET I KVAM	31
TILTAK OG ANBEFALINGER FOR NÆRINGSARBEIDET	36
Evalueringer av andre kraft- og næringsfond	37
Næringsutvikling i kommuner som lykkes med næringsutvikling	37
Organisering av næringsarbeidet	40
Videre arbeid med næringsutvikling i Kvam, løsninger fra workshop og intervju	41
Samlede tiltak og anbefalinger til kommunens næringsarbeid	42
VEDLEGG	46
Oversikt over vekstrater og vekstnæringer i sammenlignbare kommuner	46

Sammendrag

I forbindelse med revisjon av kommunedelplan for *nyskaping, næring og kompetanse*, har Kvam herad behov for en evaluering av næringsutviklingsarbeidet i kommunen. Som et bidrag til dette arbeidet har Menon Economics utarbeidet en analyse av kommunens næringsarbeid og næringsliv.

Analysen består av en gjennomgang av næringslivet, næringsarbeidet og forventet utvikling i kommunen, før tiltak og anbefalinger for videre næringsarbeid drøftes.

Næringslivet i Kvam

Det lokale næringslivet i Kvam er sammensatt av en rekke ulike næringer, og preges både av større hjørnestensbedrifter og mindre, lokale aktører som tjener den lokale befolkningen. Totalt sett hadde næringslivet i Kvam en samlet verdiskaping på nærmere 3,2 milliarder kroner i 2022, og sysselsatte rett i overkant av 2 560 personer. Kraftkrevende industri og sjømatnæringen er de største næringene i Kvam målt i verdiskaping, mens handelsnæringen og bygg- og anleggsnæringen er de størst målt i sysselsetting. Siden 2013 har 60 prosent av sysselsettingsveksten i kommunen vært knyttet til mindre produktive næringer. Samlet sett har det vært en verdiskapingsvekst på om lag 145 prosent i Kvam i perioden 2013 til 2022. Til sammenligning var verdiskapingsveksten i Vestland fylke i samme periode på 60 prosent. Verdiskapingsveksten for perioden var i stor grad drevet av Elkems sterke vekst mellom 2021 og 2022, som økte med 767,3 millioner kroner mellom 2021 og 2022.

Arbeidsledigheten i Kvam er lav, og de sysselsatte i kommunen har oftest ikke høyere utdanning. Dette er lavere enn gjennomsnittet for fylket, noe som ikke er uvanlig for en mindre kommune. Mangel på tilgjengelig arbeidskraft er en barriere for videre vekst i kommunen. De sysselsatte i kommunene har i hovedsak videregående skole eller fagutdanning som sin høyeste utdanning, og i underkant av 30 prosent har universitets- eller høyskoleutdanning.

Næringsarbeidet i Kvam

Næringsarbeidet i Kvam har et klart fokus på å utvikle bostedsattraktiviteten i området og styrke lokal kompetanse. Kommunen legger til rette for at innbyggerne kan gjennomføre hele skolegangen sin i kommunen, samtidig som de satser på boligbygging i sentrum og på å skape attraktive bysentrum. Likevel står kommunen overfor utfordringer når det gjelder å tiltrekke seg nye bedrifter og næringer.

Kraftfondet er en viktig del av næringsarbeidet i kommunen. Fondet gir økonomisk støtte til investeringer i bedrifter, fysisk tilrettelegging for næringsvirksomhet og annet kommunalt næringsarbeid. Historisk har reiselivsnæringen i kommunen mottatt flest midler fra fondet, men det blir også tildelt midler til andre næringer, og ulike kommunale initiativer, arrangementer samt enkeltpersonforetak og privatpersoner. Parallelt finansierer kommunen Kvam næringsråd som arbeider med å koordinere næringsinteressene i kommunen.

I en workshop arrangert i dette prosjektet, med deltakelse av kommunalt ansatte og representanter fra næringslivet, ble flere sentrale utfordringer for næringslivet i Kvam løftet og diskutert. Utfordringene er i hovedsak knyttet til befolkningsvekst, turisme og reiseliv, bolig- og næringseiendom, samt spesifikke utfordringer i Kvamskogen-området. Kommunikasjonen og samarbeidet mellom næringslivet og kommunen har potensial for forbedring, der næringsaktørene har ulike oppfatninger om hvor godt samarbeidet fungerer.

Forventninger for næringslivet i Kvam

Vi ser dessuten i analysen på næringslivet i Kvam herad i sammenheng med utviklingstrekk og framskrivninger av utvalgte næringer nasjonalt og på Vestlandet. I regionale framskrivninger og regionale næringsstrategier pekes det på mange næringer med potensiale for vekst. For Kvam er det noen av disse næringene som peker seg ut som mer relevante fokusområder for framtidig næringsutviklingsarbeid, sett i sammenheng med kommunens komparative fortrinn. Det gjelder de følgende næringene: kraftintensiv industri, sjømat, reiseliv, bygg og anlegg, og handelsnæringen. Det er vekstpotensialet i disse næringene vi går nærmere inn på i analysen.

Vi finner at potensialet for videre vekst i kraftintensiv industri er begrenset, og at videre vekst innen sjømatnæringen er avhengig av en betydelig bedring av forholdene i Hardangerfjorden, for at trafikklysvækstsystemet skal åpne for økt produksjon i dette området. Vekst i sjømatnæringen er likevel aktuell på sikt, gjennom ny teknologi som landbaserte anlegg og lukkede anlegg. Handelsnæringen og bygg og anleggsnæringen er viktige vekstnæringer for kommunen, men veksten i disse næringene er i stor grad avhengig av vekst i reiselivsnæringen, eller økt aktivitet i kommunen både i form av befolkningsvekst og annen næringsvekst. Reiselivsnæringen peker seg dermed ut som en vekstnæring i kommunen på kort sikt, der det er mulig å ta konkrete steg for å vokse, samtidig som man beveger seg i takt med strategier og utvikling i regionen.

Tiltak og anbefalinger for næringsarbeidet

I anbefalingene og tiltakene til kommunen henter vi drøftinger og perspektiver fra en rekke ulike kilder. Evalueringer av andre kommuners kraftfond, regnskapsdata på kommuner som har lyktes med vekst i både verdiskaping og sysselsetting, analyser av næringsutvikling i norske kommuner på generelt nivå, og innspill fra workshop med Kvams eget næringsliv og kommune. Basert på disse analysene, trekker vi fram fire hovedtema for kommunens fokus i sitt næringsarbeid; kompetanse og bostedsattraktivitet, samarbeidet mellom næringslivet og kommunen, kraftfondet, og kommunens rolle i næringsutviklingen fremover.

Kompetanse og bostedsattraktivitet

Økt befolkningsvekst i kommunen vil bygge opp under tilgangen på kompetanse i næringslivet, styrke den lokale økonomien og bidra til å skape et attraktivt og dynamisk samfunn. Kvam herad har hatt fokus på å gjøre kommunen attraktiv for innbyggere og arbeidskraft gjennom å styrke bostedsattraktiviteten til kommunen. For å jobbe for økt befolkningsvekst bør kommunen fortsette arbeidet med å tiltrekke seg innbyggere, og tilrettelegge for ulike typer boliger og kontorfellesskap, samt sørge for tilgang på viktige kommunale tjenester, som barnehageplasser.

Samarbeid mellom næringsliv og kommune

For å fremme vekst og utvikling i næringslivet, bør kommunen ta en koordinerende rolle og fungere som en pådriver for initiativer på tvers av næringer og tettsteder. Dette innebærer å aktivt samarbeide med lokale bedrifter, organisasjoner og næringsaktører for å identifisere felles utfordringer og muligheter. For å klare dette må kapasiteten og ressursene i næringsarbeidet i kommunen eller i næringsrådet styrkes.

Samarbeid i næringslivet kan ha betydelige positive virkninger for det lokale næringslivet, og bedrifter har mye å tjene på å samarbeide på tvers av bedrifter og næringer, spesielt i tilfeller der turister og besøkende tiltrekkes til området av en bestemt bedrifts aktiviteter. En samlet satsning på å videreutvikle Kvam som en reiselivsdestinasjon er derfor anbefalt.

Av initiativer som kommunen kan bistå med, i form av koordinering, arrangering eller finansiering, er følgende foreslått i workshop med kommunen og næringslivet samlet:

- *Kulturløype.* Opprette en kulturløype for å synliggjøre kulturattraksjoner.
- *Pop-up arrangement.* Pop-up arrangement fra bedrifter i sentrum på Kvamskogen.
- *Oppheve rekkefølgekravet.* Grunneiere vi har snakket med i prosjektet foreslår å oppheve rekkefølgekrav, for å sikre at aktører og grunneier kan realisere prosjekter.
- *Én stor aktør.* En sentral aktør som tar ansvar for hele området – skiheiser, hotell, afterski etc. Eksempelvis tilsvarende som Skistar i Trysil.

Kraftfondet

Vi anbefaler at midlene fra kraftfondet strategisk allokeres i tre områder:

- **Stedsutviklings- og profileringsprosjekter**, som for eksempel ny videregående skole
- **Entreprenørskapsmidler uten sterk seleksjon**, slik midlene fra fondet deles ut i dag
- **Finansiering av få, større prosjekter innenfor satsningsområdene i strategien**, for eksempel initiativer innen videreutvikling av Kvam herad som reiselivsdestinasjon

Hvor mye av midlene som skal brukes på de ulike områdene bør budsjetteres på forhånd, og gjerne settes som en andel over tid. Bevilgninger og bruk av kraftfondet bør følges opp systematisk, slik at kommunen løpende kan ha oversikt over hvilke næringer, sektorer og bruksområder midlene går til, og hvorvidt dette er i tråd med satt strategi. Dette innebærer også å følge opp den faktiske fordelingen av midlene mellom de tre skisserte områdene, og sammenligne mot budsjettet

Kommunens rolle

Kommunen bør ha en tydelig langsiktig strategi, som forankres bredt både administrativt og politisk i kommunen, slik at alle deler av kommunen drar i samme retning. Strategien bør følges opp av et operativt dokument, som inneholder konkrete tiltak som skal støtte opp under strategien. Det å være en mindre kommune har sine fordeler når det kommer til næringsutvikling, ved at kommunen kan være tettere koblet på næringslivet, og tidligere fange opp behov. Ved å holde fingeren på pulsen i næringslivet kan kommunen bidra med tidligere oppstart i kommunal behandling av saker, og slik bidra til raskere fremgang i prosjekter næringslivet ønsker å gjennomføre. Å lykkes med dette innebærer dialog og jevnlig besøk hos bedriftene, workshops og andre fellesmøter som er åpent for næringslivet, og tett samarbeid med næringsråd og næringsforeninger.

Kommunen kan også ta en rolle som initiativtaker på tvers av næringer, men må i slike tilfeller ha tilstrekkelig kapasitet til å følge opp og gjennomføre prosjekter til slutt. Et eksempel på dette er å lede videreutviklingen av Kvamskogen som turistdestinasjon.

Innledning og bakgrunn

I forbindelse med revisjon av kommunedelplan for *nyskaping, næring og kompetanse*, ønsker Kvam herad en evaluering av næringsutviklingsarbeidet i kommunen. Som et bidrag til dette arbeidet har Menon Economics utarbeidet en analyse av kommunens næringsarbeid og næringsliv.

Formålet med oppdraget er å analysere næringsutviklingsarbeidet i kommunen de seneste årene, for å gi kommunen et helhetlig kunnskapsgrunnlag som gjør dem i best mulig stand til å tilrettelegge for videre næringsutviklingsarbeid. Dette arbeidet innebærer å gjennomføre en rekke delanalyser, som starter med en analyse av kommunens næringsliv de siste ti årene, og en kartlegging av det næringsrettede arbeidet kommunen har gjort de siste årene. Deretter ses Kvams næringsliv i sammenheng med forventet utvikling nasjonalt og regionalt, i en drøfting av kommunens næringer med potensiale for framtidig vekst. Til sist drøftes næringsarbeid i andre sammenlignbare kommuner som kan vise til gode resultater i næringslivsarbeidet. Analysen munner ut i en drøfting av tiltak, samt anbefalinger for det videre næringsutviklingsarbeidet til kommunen.

Informasjonskilder og metodisk tilnærming

Analysen som presenteres i denne rapporten baserer seg på en rekke informasjonskilder. Disse er overordnet beskrevet nedenfor:

Menons regnskapsdatabase og næringspopulasjoner. Menons regnskapsdatabase inneholder regnskapsinformasjon for alle foretak i Norge med plikt til å levere regnskap til Brønnøysundregistrene. Databasen har blitt utviklet over flere år og inneholder data tilbake til 1990-tallet. Vi baserer analysen av Kvam herads næringsliv på denne databasen.

Intervjuer. I studien er det blitt gjennomført en rekke intervjuer for å innhente informasjon om lokale aktørers holdninger til kommunens næringsutviklingsarbeid de seneste årene. Intervjuobjektene er aktører med tilhørighet i Kvam herad, og har bestått av bedrifter, en representant i kommunen og to samfunnsutviklingsaktører.

Workshop. Menon har i løpet av prosessen gjennomført en fysisk workshop i Kvam herads rådhus. Workshopen besto av 21 deltakere, hvor representanter fra det lokale næringslivet og kommunen var til stede. Workshopen hadde som formål å la aktørene snakke fritt rundt hvilke grep de mener kommunen bør ta i sitt næringsarbeid, og hvor skoen trykker i samspillet med kommunen.

Offentlig tilgjengelig informasjon om næringsutviklingsarbeid i ulike kommuner generelt, og Kvam herad spesielt. Inkludert evalueringer av andre kommuners kraft- og næringsfond. Vi benytter også offentlig tilgjengelig informasjon knyttet til Kvam herads bruk av kraftfondet, og næringsutviklingsstrategier.

Litteraturgjennomgang. Litteraturen på næringsutvikling er begrenset, men det er utarbeidet en studier og utredninger som tar for seg næringsutviklingsarbeid i kommunalt arbeid. Disse rapportene legger et teoretisk grunnlag for analysen og inngår i analysene gjennomført i denne studien.

Fokuset for rapporten er Kvam herad i Vestland, som ligger ved Hardangerfjorden. Kommunen har om lag 8 500 innbyggere, og befolkningen i kommunen vokser svakt. Administrasjonssenteret i kommunen er Norheimsund, og kommunen har tre andre tettsteder; Øystese, Strandebarm, Ålvik og Tørvikbygd.

Kommunen er langstrakt, og dekker et område på over 615 km². Bosettingen i kommunen er konsentrert om de fem tettstedene, med flest innbyggere i Norheimsund og Øystese. Kvam ligger om lag 1 time og 20 minutter utenfor Bergen, og det tar om lag like lang tid å kjøre fra Norheimsund til Bergen, som det tar å krysse kommunen fra sør-vest til nord-øst. Det er med andre ord snakk om store avstander innad i kommunen. På grensen mot Samnanger ligger Kvamskogen, et populært hytteområde, med alpinanlegg og turområder.

Næringslivet i Kvam herad

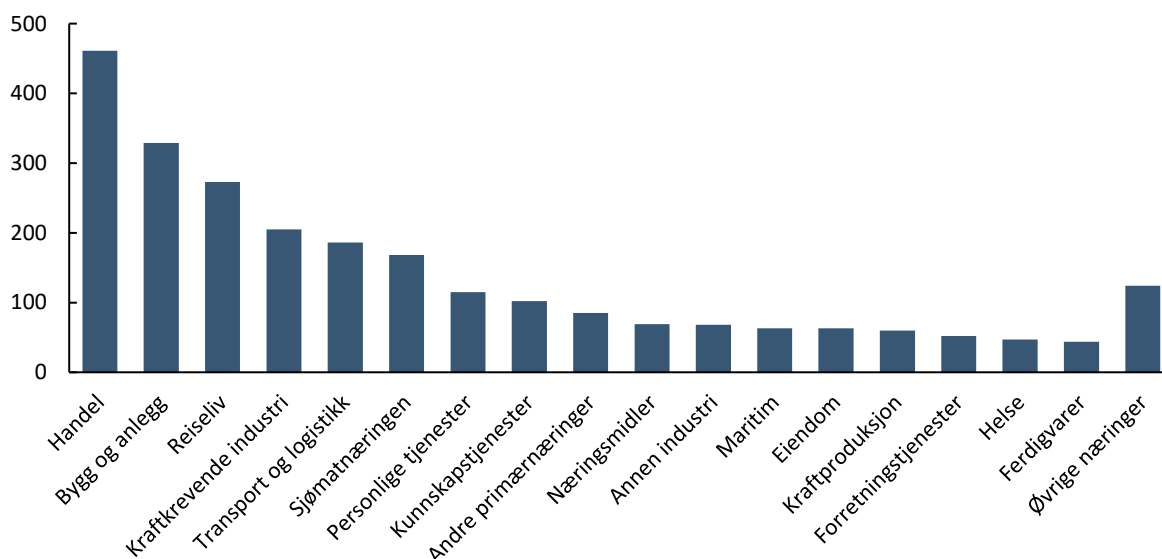
Det lokale næringslivet i Kvam er bredt sammensatt av aktiviteter innen en rekke ulike næringer. Næringslivet i Kvam inkluderer både større hjørnestensbedrifter og mindre, lokale aktører som tjener den lokale befolkningen. Totalt sett hadde næringslivet i Kvam en samlet verdiskaping på nærmere 3,2 milliarder kroner i 2022, og sysselsatte rett i overkant av 2 560 personer. Kraftkrevende industri er den største næringen i Kvam målt i verdiskaping, mens handelsnæringen er størst målt i sysselsetting. Over 60 prosent av sysselsettingsveksten i Kvam herad i perioden 2013 til 2022 skjer i næringer med lavere produktivitet enn gjennomsnittet i norsk næringsliv. Blant disse næringene er det særlig reiselivsnæringen som har vokst mye. Samlet sett har det likevel vært verdiskapingsvekst på om lag 145 prosent i Kvam i perioden 2013 til 2022. Til sammenligning var verdiskapingsveksten i Vestland fylke i samme periode på 60 prosent. Verdiskapingsveksten for perioden var imidlertid i stor grad drevet av Elkems sterke vekst mellom 2021 og 2022.

I dette kapittelet presenterer vi en analyse av næringslivet i Kvam herad. Kapittelet gir et overblikk over dagens status når det gjelder sysselsetting, verdiskaping og produktivitet i ulike næringer, samt utviklingen i det lokale næringslivet over tid.

Status for næringslivet i Kvam

I 2022 var om lag 2 500 personer sysselsatt i private bedrifter i Kvam. Inkluderer vi også offentlig sektor, landbruk og enkeltmannsbedrifter hadde om lag 3 720 personer arbeidsplass i kommunen i 2022.¹ Figuren under viser hvordan sysselsettingen i Kvam fordelte seg på ulike næringer i privat næringsliv i 2022.

Figur 1: Antall ansatte i privat næringsliv^{2,3} i Kvam herad i 2022. Kilde: Menon Economics

¹ SSB (2022). Tilgjengelig [her](#).

² Inkluderer ikke enkeltpersonforetak.

³ Øvrig inkluderer finans-, IKT-, petroleum og annen tjenestenæring.

Som vi ser av figuren over, er det handelsnæringen som sysselsetter flest personer i Kvam. Handelsnæringen inkluderer både næringsaktiviteter knyttet til detalj- og engroshandel, men det er særlig detaljhandelen som preger handelsnæringen i Kvam. Eksempelvis er den lokale Spar-forretningen Storaas Mat, og Kvam Auto viktige handelsbedrifter, som i 2022 sysselsatte til sammen 55 personer. Også bygg og anleggsnæringen er stor i Kvam, og sysselsatte rundt 330 personer i 2022. Handelsnæringen og bygg- og anleggsnæringen er ofte blant de største næringene i norske kommuner, når det kommer til sysselsetting.

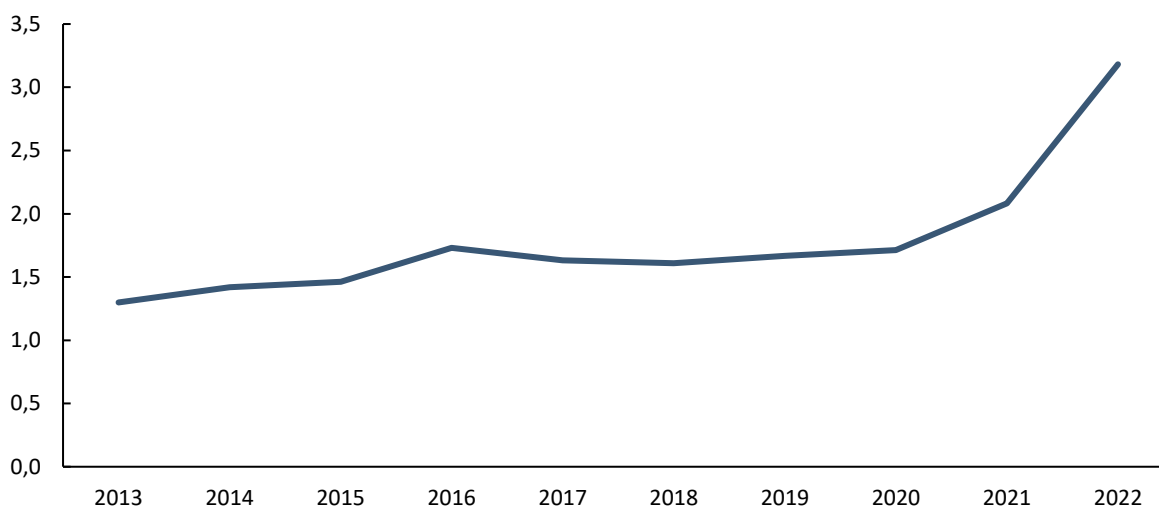
Reiselivsnæringen er den tredje største næringen i kommunen, og er et viktig ledd i det lokale næringslivet. Næringen sysselsatte om lag 275 personer i 2022. Denne næringen inkluderer aktører som Hardangerfjord Hotel Hardanger Fartøyvernssenter (Hardanger og Voss museum) og en rekke kafeer og restauranter som La Fiesta.

Vel så viktig som lokal sysselsetting, er verdiskapingen forbundet med næringsaktivitetene. Samlet sett har næringslivet i Kvam opplevd positiv verdiskapingsvekst siden 2013, som vist i Figur 2. Verdiskapingen i kommunen var i 2013 på 1,3 milliarder kroner og 3,2 milliarder kroner i 2022. Dette utgjør en vekst på 145 prosent, som igjen tilsvarer nærmere 10,5 prosent annualisert vekst i perioden.⁴ Tilsvarende hadde Vestland fylke som helhet mellom 2013 og 2022 en verdiskapingsvekst på om lag 60 prosent. Dette betyr at verdiskapingsveksten i Kvam har vært betydelig høyere enn for fylket som helhet i perioden.

Verdiskaping

Verdiskapingen i en bedrift er definert som summen av lønnskostnader og bedriftens driftsresultat, korrigert for kapitalslit og nedskrivninger. Med andre ord kan verdiskapingen forstås som summen av bedriftens avkastning som går til henholdsvis arbeidstakere (lønn), kapitaleiere (overskudd), kreditorer (renter) og stat og kommune (skatt). Dette er også kjent som bruttoprodukt, eller BNP. Verdiskaping er en av de mest sentrale samfunns-økonomiske størrelsene, fordi det er den som legger grunnlag for velferd gjennom forbruk og skatter.

Figur 2: Samlet verdiskaping i Kvam herad i perioden 2013 til 2022, Kilde: Menon Economics

Slik figuren over illustrerer, har Kvam Herad hatt en verdiskapingsvekst på 432 millioner kroner fra 2013 til 2016. Store deler av veksten i disse årene kan forklares gjennom sterk vekst blant enkeltsselskaper i sjømatnæringen og kraftkrevende industri. Mens verdiskapingsveksten var stor i perioden 2013 til 2016, opplevde næringslivet en

⁴ Det var totalt sett 28,1 prosent inflasjon mellom 2013 og 2022. Tilgjengelig [her](#).

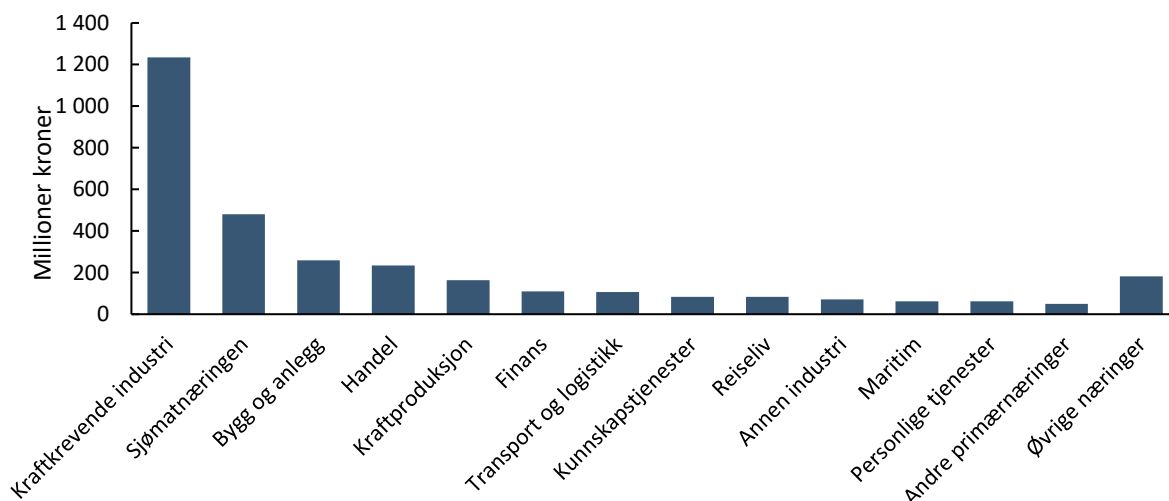
negativ utvikling fram til og med 2020. Store deler av den avtagende verdiskapingsutviklingen i perioden 2016 til 2020 kan tilskrives sjømatnæringen, som alene falt med om lag 146 millioner kroner. Fra 2020 til 2022 snudde denne trenden, hvor en rekke næringer i Kvam opplevde svært positiv verdiskapingsvekst. Veksten fra 2020 til 2022 gjorde 2022 til det sterkeste året for det samlede næringslivet i Kvam. Særlig har verdiskapingsveksten forbundet med Elkems drift ved Bjølvefossen vært en sterk bidragsyter til denne veksten, hvor deres verdiskaping alene økte fra 463 millioner kroner i 2021, til 1,23 milliarder kroner i 2022.

Enkelte næringer har stor påvirkning på den samlede verdiskapingen. Figuren under viser hvordan verdiskapingen i kommunen fordeler seg på de ulike næringene. Det er særlig kraftkrevende industri som bidrar stort til verdiskapingen i Kvam. Dette skyldes hovedsakelig tilstedeværelsen av metallsmelteverket Elkem Bjølvefossen, som siden 1905 har vært en viktig bedrift, både når det gjelder lokal verdiskaping og sysselsetting. Selskapet sto egenhendig for 40 prosent av verdiskapingen i kommunen i 2022.

Elkem Bjølvefossen

Elkem Bjølvefossen ligger i Ålvik i Kvam herad, og ble etablert i 1905. Selskapet har siden 1920-tallet produsert legeringer med jern som viktigste element (ferrolegering) for den internasjonale jern- og stålindustrien. Elkem tok over aksjemajoriteten i selskapet i 1986, og ble heleier av selskapet 14 år senere. Per i dag spesialiserer selskapet seg på produksjon av ferrosilisium og magnesium-ferrosilisiumlegeringer. Anlegget ved Bjølvefossen er blant de største produsentene av slike stoffer i verden, og hadde en samlet verdiskaping på 1,23 milliarder kroner i 2022, og sysselsatte 200 personer. Dette gjør Elkem Bjølvefossen til det største enkeltsselskapet i Kvam Herad, og dermed en viktig hjørnesteinsbedrift for det lokale næringslivet.

Figur 3: Verdiskaping i 2022 i Kvam herad, fordelt på næringer. Kilde: Menon Economics⁵

Den nest største næringen i 2022 var sjømatnæringen, som hadde en verdiskaping på 480 millioner kroner, nesten dobbelt så mye som de påfølgende næringene bygg og anlegg, og handel. Hver av disse hadde om lag 250 millioner kroner verdiskaping i samme år.

⁵ Øvrige næringer knyttes her til eiendom, helse, forretningstjenester, næringsmidler, IKT, ferdigvarer, petroleum, andre primær næringer og andre tjenester. Disse hadde en samlet verdiskaping på om lag 182 millioner kroner i 2022.

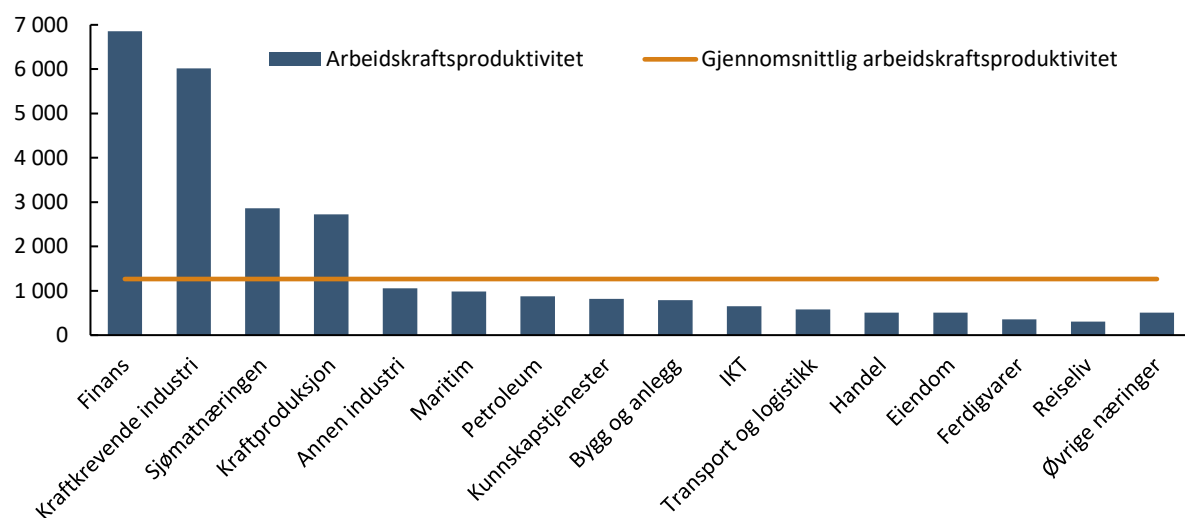
Reiselivsnæringen i Kvam hadde en samlet verdiskaping på 83 millioner kroner i 2022. Til tross for at reiselivsnæringen var den tredje største næringen i Kvam målt i sysselsetting, er den på niendeplass når det gjelder verdiskaping. Dette skyldes lav arbeidskraftsproduktivitet i reiselivsnæringen. Arbeidskraftsproduktivitet er definert som forholdet mellom verdiskaping og sysselsetting. Forskjeller i denne variabelen gjør at fordelingen av verdiskaping på næringer kan være ganske ulik fra sysselsettingen. Arbeidskraftsproduktivitet er særlig viktig i områder hvor det er utfordrende å øke tilbudet av arbeid. I slike tilfeller vil den eneste måten å øke verdiskapingen på være å øke produktiviteten i regionens næringer eller flytte den økonomiske aktiviteten fra lav- til høyproduktive næringer.

Hardangerfjord Hotel

Hardangerfjord Hotel ligger i Øystese ved Hardangerfjorden, like nord for Nordheimsund. Hotellets plassering nede ved fjordkanten gir flott utsikt mot Folgefonna, som har vært en populær turistattraksjon i snart 200 år. Hotellet ble etablert i 2016, og har siden vokst mye, og blitt en viktig bidragsyter til den lokale sysselsettingen, med nærmere 50 ansatte i 2022. Hotellet kan by på moderne utstyr og konferansemuligheter, og rommer opp til 200 personer. Fra oppstart til 2022 har selskapet evnet å øke sin omsetning med 14,3 millioner kroner, som tilsvarer en vekst på 72 prosent. Hotellet hadde en samlet verdiskaping på 15 millioner kroner i 2022.

Figuren nedenfor viser arbeidskraftsproduktiviteten for de ulike næringene i Kvam i 2022. Her ser vi at det er betydelig variasjon i produktiviteten på tvers av næringene.

Figur 4: Produktivitet i Kvam herad i 2022, fordelt på næringer.⁶ Kilde: Menon Economics

Gjennomsnittlig verdiskaping per sysselsatt i Kvam, på tvers av alle næringer, var på 1 265 000 kroner i 2022.⁷ Dette er likt som gjennomsnittet nasjonalt. De mest produktive næringene i Kvam i 2022 var finansbransjen, kraftkrevende industri, sjømatnæringen og kraftproduksjon, som alle hadde en produktivitet på over 1 million kroner. Majoriteten av næringene i kommunen hadde en produktivitet på under 1 million kroner.⁸ Det er likevel viktig å påpeke at den gjennomsnittlige sysselsatte i reiselivsbransjen arbeider færre timer enn snittet for andre

⁶ Øvrige næringer inkluderer helse, personlige tjenester, forretningstjenester og andre tjenester, næringsmidler og annen næring.

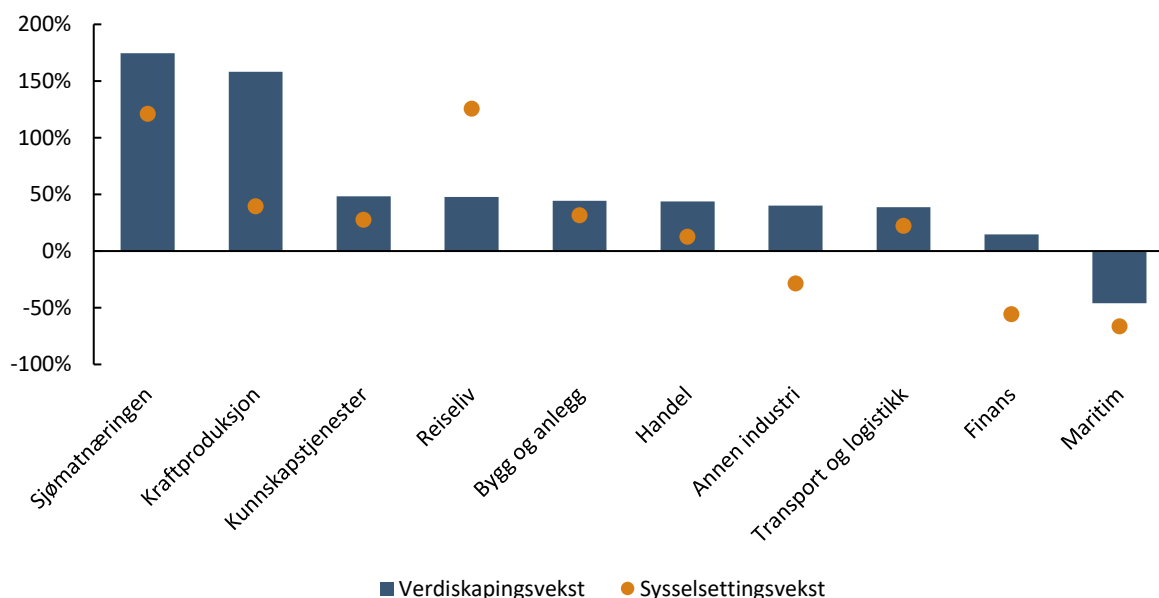
⁷ Dersom vi ekskluderer finansbransjen og kraftkrevende industri finner vi at gjennomsnittlig produktivitet i kommunen var på om lag 800 000 kroner, på tvers av alle næringer i Kvam.

⁸ På landsbasis var produktiviteten på om lag 1,17 millioner kroner per sysselsatt i 2022.

næringer i løpet av et år. Det betyr at produktiviteten per årsverk i reiselivsbransjen trolig er høyere enn det som her er beregnet.

For å ytterligere nyansere utviklingen i verdiskaping og sysselsetting i Kvam, er det nyttig å se hvordan verdiskapingen og sysselsettingen i de største næringene har utviklet seg i perioden 2013 til 2022. Dette illustreres av figuren under.

Figur 5: Sysselsettingsvekst og verdiskapingsvekst i perioden 2013 til 2022. Kilde: Menon Economics^{9,10,11}

De mindre produktive næringene i kommunen har drevet om lag 60 prosent av sysselsettingsveksten i privat næringsliv i Kvam siden 2013. Det er likevel stor forskjell i sysselsettingsveksten på tvers av næringene i Kvam over denne perioden. Med unntak av kraftintensiv industri¹², er det sjømatnæringen og næringen for kraftproduksjon som har opplevd den største veksten i verdiskaping. Som tidligere nevnt var veksten i sjømatindustrien særlig stor mellom 2013 og 2016, men til tross for negativ utvikling fra 2016 til 2020, har sjømatnæringen opplevd sterkest vekst blant de ti største næringene i Kvam mellom 2013 og 2022, som i stor grad skyldes sterk vekst i 2021 og 2022. Blant de ti største næringene i Kvam er det kun finansbransjen og maritim næring som har opplevd negativ vekst i verdiskaping over perioden.

Sjømat, kunnskapstjenester, reiseliv, bygg og anlegg, handel, samt transport og logistikk har hatt større vekst i sysselsetting enn verdiskaping i denne perioden. Næringene som har opplevd betydelig større vekst i sysselsetting enn verdiskaping, vil i perioden oppleve produktivitetsnedgang. Det motsatte vil være tilfelle for øvrige næringer. Eksempler på dette er Kvam herad sin reiselivsnæring, som har hatt betydelig høyere sysselsettingsvekst enn verdiskapingsvekst, med en sysselsettingsvekst på 126 prosent i perioden, høyere enn noen annen næring. Sjømatnæringen vokste også betydelig i perioden, med over 120 prosent. Verdiskapingen i sjømatnæringen vokste med 174 prosent fra 2013 til 2022.

⁹ Figuren illustrerer kun de 10 største næringene i 2022, målt i samlet verdiskaping, men ekskluderer kraftintensiv industri.

¹⁰ Øvrige næringer inkluderer eiendom, personlige og forretningsmessige tjenester, næringsmidler, helse, IKT, ferdigvarer, petroleum, andre tjenester og andre primærnæringer, samt annen næring.

¹¹ I 2022 utgjorde de ti største næringene nærmere 90 prosent av samlet verdiskaping i Kvam, inklusive kraftintensiv industri

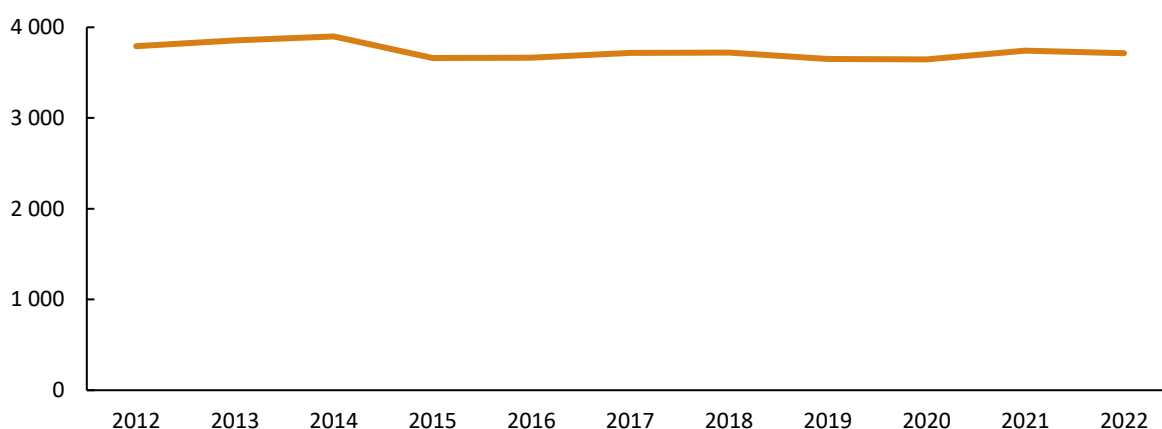
¹² Kraftintensiv industri har i perioden vokst fra 39,5 millioner kroner i verdiskaping i 2013 til 1,23 milliarder kroner i 2022.

Kompetanse og sysselsetting i Kvam

Sammensetningen av arbeidskraft i en kommune dikterer i stor grad hvordan kommunen kan og vil utvikle seg framover. Vi tar derfor en nærmere titt på sysselsettingsgrad, utdanningsnivå og fagområder som de sysselsatte i kommunen arbeider innenfor.

Figuren nedenfor viser utviklingen i antall sysselsatte personer i Kvam. Fra 2012 til 2014 var det en jevn økning i antall sysselsatte, før sysselsettingen i 2014 nådde et toppunkt på 3899 personer. Fra 2014 til 2015 falt antall sysselsatte med 6 prosent. Nedgangen i 2015 resulterte i en varig reduksjon i antall sysselsatte i kommunen. I de påfølgende årene lå antall sysselsatte i kommunen stabilt på mellom 3 650 og 3 750. I 2022 var litt over 3 700 sysselsatt i Kvam.

Figur 6: Utvikling i antall sysselsatte etter arbeidssted, 2012-2022. Kilde: SSB

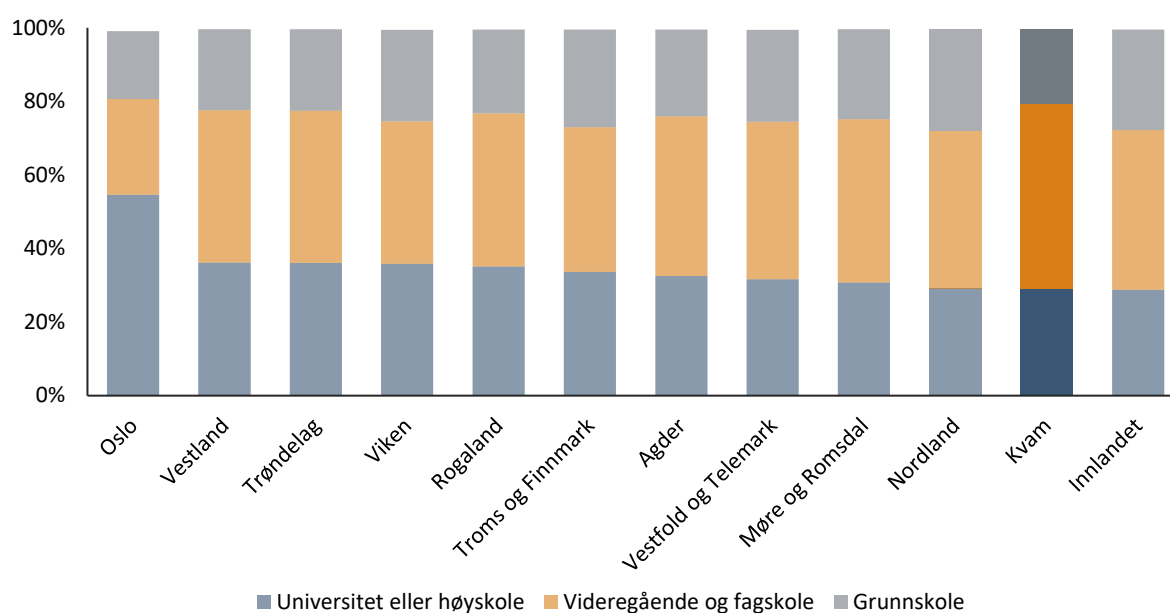

Arbeidsledigheten i Kvam er lav, og lå i september 2023 på 0,9 prosent. Dette er 0,7 prosentpoeng lavere enn i Vestland, og 0,9 prosentpoeng lavere enn den nasjonale ledigheten i september. Dette betyr at majoriteten av arbeidsstokken i Kvam allerede er sysselsatt. Dette kan skape utfordringer for arbeidsgivere som ønsker å ekspandere eller som av annen grunn har behov for flere eller nye ansatte. Det betyr også at vekst i én næring kan gå på bekostning av en annen. I et slikt tilfelle er vekst i høyproduktive næringer eller økt produktivitet innad i næringer de eneste måtene å øke verdiskapingen i kommunen på. Man ønsker med andre ord å trekke ansatte mot næringer som er mer produktive enn gjennomsnittet i kommunen. Samtidig er det viktig for kommunen å tiltrekke seg flere innbyggere i arbeidsdyktig alder.

Utdanningsnivået i en arbeidsmarkedsregion gir et bilde av kompetansen som eksisterer i det lokale arbeidsmarkedet. Vi har analysert registerdata på utdanningsnivået hos de sysselsatte i Kvam fra 2022.¹³ Figur 8 illustrerer utdanningsnivået i norske fylker, og i Kvam.

¹³ Tallene gjelder for befolkning mellom 16-74 år.

Figur 8 Utdanningsnivå i norske fylker og Kvam, 2022. Kilde: SSB

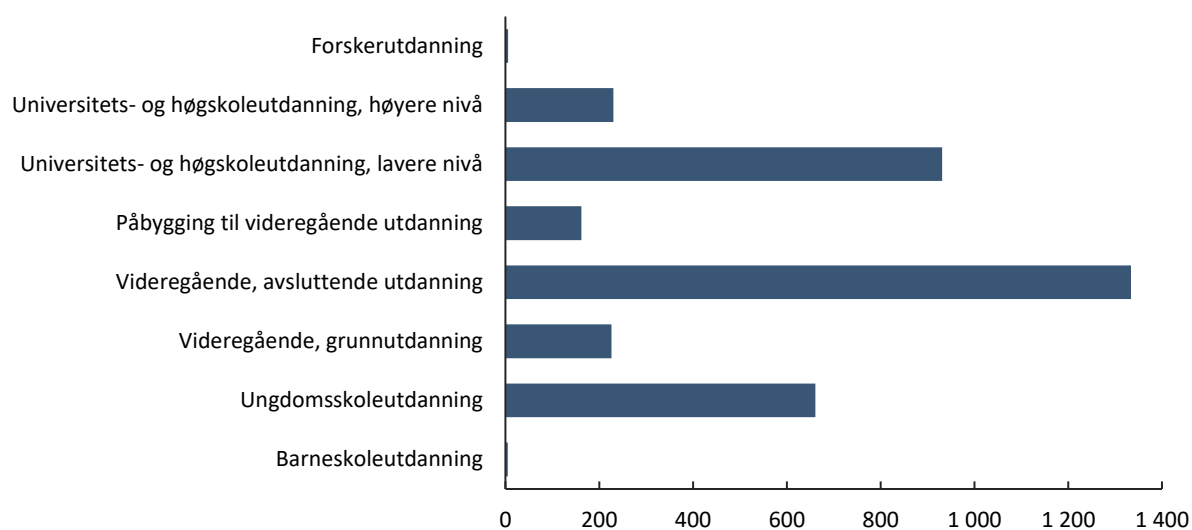

I 2022 Kvam hadde i underkant av 30 prosent av innbyggerne over 16 år i 2022 universitets- eller høyskoleutdanning i 2022. Dette er en lavere andel enn Vestland fylke i gjennomsnitt, der den tilsvarende andelen var 36 prosent. Halvparten av innbyggerne i Kvam har videregående eller fagskole som høyeste utdanning. Denne utdanningsprofilen samstemmer i stor grad med næringslivs sammensetningen i kommunen, som er vektet mot næringer som i mindre grad etterspør arbeidskraft med utdanning fra UH-sektoren.

En mer disaggregert illustrasjon av utdanningsnivået i kommunen er vist i Figur 7. I underkant av 1000 sysselsatte i Kvam har fullført en lavere universitets- eller høyskoleutdanning¹⁴. Innenfor denne gruppen er det lærerutdanning og utdanning innen helse-, sosial og idrett som er mest utbredt, med henholdsvis 331 og 232 utdannede i hver gruppe.

¹⁴ Tilsvarende 4 år eller mindre.

Figur 7 Utdanningsnivå hos sysselsatte i Kvam herad i 2021. Kilde: Microdata.no, bearbeidet av Menon Economics

Antall personer med høyere universitets- eller høyskoleutdanning er betydelig lavere, på 230 personer. Majoriteten av sysselsatte i Kvam har videregående som sitt høyeste fullførte utdanningsnivå. Innenfor denne gruppen har majoriteten spesialisering innenfor naturvitenskapelige, håndverks- og tekniske fag. Dette kan sees i sammenheng med at industri samt bygg- og anleggsvirksomhet er de nest og tredje største næringene i Kvam, målt i antall sysselsatte. Videre er allmennfag og helse-, sosial og idrettsfag de mest populære fagretningene. Det er også en relativt høy andel sysselsatte i Kvam som har ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanningsnivå. Denne andelen kan ha sammenheng med størrelsen på reiselivsnæringen i kommunen, da denne næringen ofte består av en yngre arbeidsstokk.

Næringsarbeidet i Kvam

Næringsarbeidet i Kvam har et klart fokus på å utvikle bostedsattraktiviteten i området og styrke lokal kompetanse. Kommunen legger til rette for at innbyggerne kan gjennomføre hele skolegangen sin i kommunen, samtidig som de satser på boligbygging i sentrum og skaper attraktive bysentrum. Til tross for disse tiltakene, står kommunen overfor utfordringer når det gjelder å tiltrekke seg nye innbyggere, bedrifter og næringer.

Kraftfondet er en viktig del av næringsarbeidet i kommunen. Fondet gir økonomisk støtte til investeringer i bedrifter, fysisk tilrettelegging for næringsvirksomhet og annet kommunalt næringsarbeid. Historisk har reiselivsnæringen i kommunen mottatt flest midler fra fondet, men det blir også tildelt midler til andre næringer, og ulike kommunale initiativer, arrangementer samt enkeltpersonforetak og privatpersoner. Parallelt finansierer kommunen Kvam næringsråd som arbeider med å koordinere næringsinteressene i kommunen.

En workshop med deltakelse av kommunalt ansatte og representanter fra næringslivet avdekket flere sentrale utfordringer for næringslivet i Kvam. Disse utfordringene er knyttet til befolkningsvekst, turisme og reiseliv, bolig- og næringseiendom, samt spesifikke utfordringer i Kvamskogen-området. Kommunikasjonen og samarbeidet mellom næringslivet og kommunen har potensial for forbedring, og næringsaktørene har ulike oppfatninger om hvor godt samarbeidet fungerer.

I dette kapittelet presenterer vi en analyse av næringsarbeidet i Kvam herad slik det praktiseres i dag. Kapittelet gir et overblikk over kommunens arbeid, strategidokumenter, kraftfondets retningslinjer og bruksområde, samt et overblikk over Kvam næringsråds rolle i næringsarbeidet. Til slutt gjennomgås erfaringer og betraktninger fra workshop med lokale næringsaktører og kommunen, som sammen diskuterte utfordringer for næringslivet i kommunen, og kommunikasjonen og samarbeidet mellom de to i dag.

Næringsarbeidet til Kvam herad fram til 2023

Kvam herad viser ved hjelp av Kommunedelplanen for næring og kompetanse¹⁵ at kommunen har et overordnet aktivt forhold til det lokale næringslivet, og dens struktur. Kommunedelplanen for næring og kompetanse i Kvam herad ble vedtatt i mars 2015, og har vært gjeldende for perioden 2015 til 2023.

Kommunedelplanen for næring og kompetanse for 2015 til 2023 ble lansert i kjølvannet av en analyse av næringslivet i Kvam for året 2013, gjennomført av Telemarksforskning.¹⁶ Rapporten viste at Kvam i 2013 hadde opplevd en nedgang i antall arbeidsplasser over en tiårsperiode, i motsetning til positiv vekst ellers i landet. Nedgangen i antall arbeidsplasser hadde i særlig stor grad rammet de såkalte «basisnæringene», spesielt industri og landbruket. Årsaken til nedgangen ble forklart med en uheldig næringsstruktur, med stor eksponering av bransjer som generelt opplevde nedgangstider. Til tross for denne arbeidsplassutviklingen opplevde kommunen en befolkningsutvikling som var bedre enn ventet, som innebar at Telemarksforskning kunne slå fast at Kvam herad var en attraktiv kommune å bo i.

Fram til i dag har kommuneplanen i Kvam herad basert seg på en visjon om å skape en oppsiktsvekkende fremtid, hvor hovedmålet har vært å videreutvikle et pulserende og selvstendig regionsenter, som skal være et

¹⁵ Kvam herad (2015). Tilgjengelig [her](#).

¹⁶ Telemarksforskning (2013). Tilgjengelig [her](#).

knutepunkt mellom Hardanger og Bergensregionen. Samtidig har kommunen alltid arbeidet for å tilrettelegge for eksisterende næringsliv, og stimulere til etablering av nye virksomheter, samt tilrettelegge for gründervirksomhet. For å nå kommunens målsetting, ble det satt opp fem satsingsområder, med tilhørende konkrete tiltak:

«Bygge kompetanse som skaper talent og utnytter teknologi»

Kommunens satsing på kompetanse innebærer å opprettholde et godt videregående skoletilbud, hvor fokuset skal ligge på yrkesfaglig og studiespesialiserende opplæring. Ved å samlokalisere skoler forventer kommunen å øke tilgjengeligheten til varierte utdanningsmuligheter. Kommunen ser også behovet for desentralisert utdanning og kompetanseheving, og tilbyr videreutdanning til grupper med spesifikke behov, som innvandrere og flyktninger. Disse anses som en viktig ressurs for kommunen. Kommunen har også samarbeid med Høgskolen i Hardanger, som gir tilgang til høyere utdanning og kompetanseheving.

Konkrete tiltak:

- Bygge ny videregående skole
- Markedsføring av Kvam som en god plass å gå på videregående skole
- Gi rådgivning til elever i ungdomsskolealder om mulighetene de har
- Gjøre Kvam herad til en førerprøvekommune, og tilby nettbasert teoriprøve
- Tilby språkopplæring
- Tilby etterutdanning for kompetanseheving i næringslivet
- Skape et kunnskapsbasert næringsliv

«Utvikling av et pulserende og selvstendig regionsenter»

Kvam herad har som mål å utvikle et pulserende regionsenter mellom Hardanger og Bergensregionen. Dette innebærer å konsentrere tjenester og detaljhandel i sentrum, skape attraktive sentrum med liv, også utenom åpningstider, forbedre tilgjengeligheten og fremme samarbeid med næringslivet. Økt omdømmebygging og oppdatering av informasjonssider er også sentralt for å tiltrekke besøkende og støtte lokal handel. Målet er å skape et selvstendig og levende regionsenter som gir høy livskvalitet for innbyggerne i Kvam herad.

Konkrete tiltak:

- Utvikle sentrumsnære boliger
- Utvikle leke- og møteplasser for å skape et attraktivt offentlig rom for opphold
- Utvikle en ny hjemmeside for bedre informasjonsdeling
- Omorganisering av kommunale rutiner for å sikre effektivisering av næringsrettet saksbehandling

«Skape opplevelser og innholdsrik fritid»

Utvikling av opplevelsesøkonomien i Kvam er et sentralt satsingsområde. Kvam herad ønsker å være inngangsporten til Hardanger, med fokus på familieopplevelser, og beskriver at samarbeid mellom næringsliv og kultur er viktig. En økning i antallet av serveringssteder og sesongbaserte tilbud er en del av denne planen. Opplevelsesøkonomien anses som en vei til økonomisk vekst, og ønsker å tilrettelegge for aktiviteter knyttet til fjorden og vannet.

Konkrete tiltak:

- Gjøre Hardanger til en samlet, attraktiv og dynamisk region med felles budskap
- Profesjonalisere Kvam som reiselivskommune
- Utvikle og bygge Hardangerbadet som et attraktivt tilbud
- Utvikle og bygge Hardinghuset som et attraktivt kultur- og aktivitetssenter
- Utvikle næring basert på fjord og vann
- Utvikle mer næring knyttet til Kvam som hyttekommune

«Styrke det etablerte og utvikle det særegne»

Kvam herad ønsker å prioritere sterke næringer som marin og maritim næring, industri, landbruk og offentlige arbeidsplasser. Målet er å støtte disse næringene/sektorene, og bidra til økt verdiskaping og sysselsetting. Dette innebærer å legge til rette for sjømatnæringsens vekst, støtte maritime tradisjoner og næringsliv, sikre energiressurser for industrien, fremme lokal matproduksjon og ivareta kulturlandskapet, samt oppmuntre til husdyrhold og forbedre infrastruktur for skogbruk. I tillegg arbeider Kvam for å beholde og tiltrekke seg offentlige arbeidsplasser for å sikre kompetanse og tjenestetilbud i regionen.

Konkrete fokusområder:

- Fiskeoppdrett

- Fiskeforedling
- Skipsbygging
- Næringsarealer
- Landbruk – produksjon
- Offentlige arbeidsplasser
- Investerings- og utbyggingsselskap for boligbygging

«Skape gnist for kreativ og framtidsrettet næring»

Kvam herad ønsker å styrke næringslivet ved å tiltrekke seg bedrifter og gründere. Dette inkluderer å tilrettelegge for kontorfellesskap (kontorhotell), tilgjengeliggjøre industritomter, og bedre støttetjenester for gründere. Samtidig legger kommunen vekt på å fremme entreprenørskap blant unge gjennom utdanning og samarbeid med næringslivet. Erfaringsdeling fra voksne i arbeidslivet er også en sentral del av deres strategi for å skape vekst og nye arbeidsplasser i kommunen.

Konkrete tiltak:

- Tilrettelegge for at større selskaper kan ha kontorplass i Kvam på hel- og deltid
- Være gründervennlig, og gi nøyaktig og nødvendig informasjon til etablerere
- Skape lokale arbeidsplasser ved å ta i bruk nye løsninger innen velferdsteknologi
- Inspirere til å tenke nytt og skape verdier
- Etablere arbeidsplasser knyttet til helsetjenester

Måloppnåelsen i kommunen

I tillegg til at kommunedelplanen for næring og kompetanse for Kvam herad beskriver strategiske satsingsområder i kommunen, beskriver planen også hvilke konkrete tiltak som kommunen skulle gjennomføre i perioden fra 2015 til 2023. For å kunne si noe om hvorvidt Kvam herad har evnet å gjennomføre planene som er satt, har vi intervjuet en representant for kommunen. Resultatene fra dette intervjuet viser at kommunen har evnet å gjennomføre en rekke av tiltakene som var nevnt i kommunedelplanen, men at det likevel er flere tiltak som det må arbeides videre med.

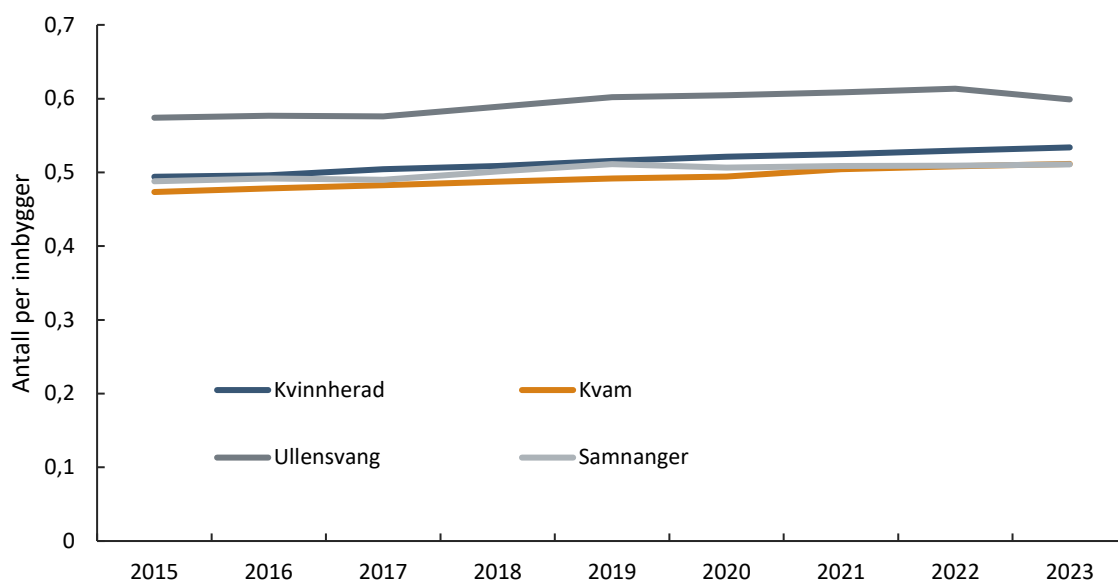
Når det gjelder å bygge kompetanse vedtok Kvam herad i 2021 å bygge **ny videregående skole** til 500 millioner kroner, med ferdigstilling i 2026. Skolen har kapasitet til 400 elever, og vil sysselsette opp mot 70 høyt utdannede ansatte.¹⁷ Kommunen har i tillegg gjort en stor innsats for å sørge for at folk kan ta **førerprøven** lokalt. Kommunen kan også vise til et vellykket arbeid med å kunne tilby **etterutdanning** til dem som skulle trenge det. Sikring av muligheter for etterutdanning har vært et samarbeid mellom kommunen og næringsshagen i

¹⁷ Vestland fylkeskommune (2023). Tilgjengelig [her](#).

kommunen. Kommunen beskriver at mulighetene for etterutdanning har vært sentralt for å møte kompetansebehovene som det lokale næringslivet har.

Når det gjelder utviklingen av Kvam herad som et pulserende og sentrumsnært regionsenter, kan kommunen vise til en **aktiv boligutbyggingsstrategi**. Kvam herad sin satsing på sentrumsutviklingen har ført til økt **boligbygging og aktivitet i sentrum**, samt revitalisering av sentrumsmiljøet. Antall boliger per innbygger har økt siden 2015, men er fortsatt lavere enn hos Kvams nabokommuner, som figuren nedenfor viser.

Figur 8 Antall boliger per innbygger. Kilde: SSB

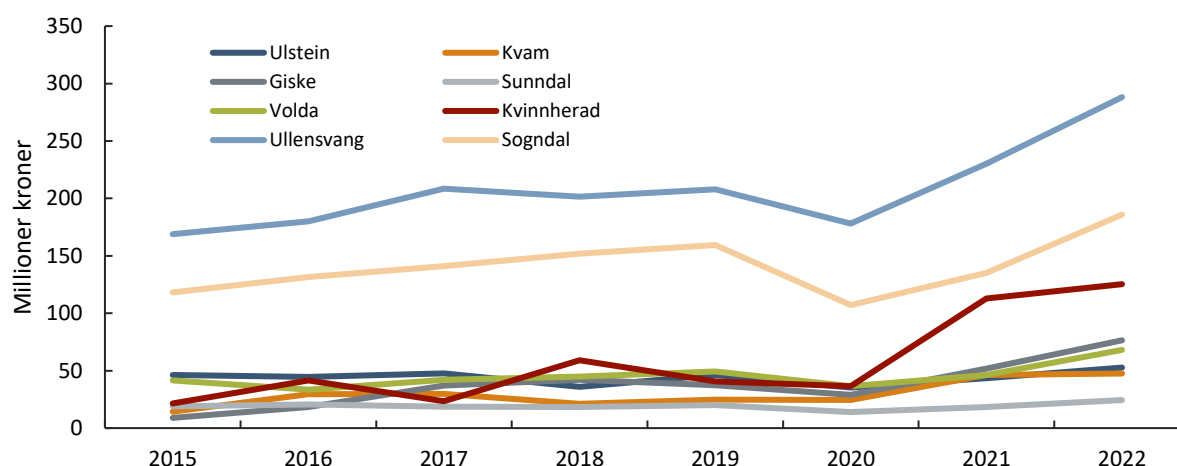
I 2023 tok Kvam igjen Samnanger i antall boliger per innbygger, men kommunen ligger stadig 14 prosent lavere enn Ullensvang.

I tillegg har kommunen gjennomført tiltak om å utarbeide en ny hjemmeside for å sikre modernisering av offentlige tjenester. Kommunen beskriver at denne moderniseringen har gjort det enklere for innbyggere og næringsliv å få tilgang til den informasjonen og tjenestene de trenger. Internt i kommunen har Kvam herad arbeidet aktivt for å effektivisere saksbehandlingsprosesser. Dette arbeidet har bidratt til redusert byråkrati og forbedret kommunens evne til å svare raskt på innbyggernes og næringslivets behov og henvendelser.

Kvam herad ønsker å gjøre kommunen til et opplevelsessenter og en attraktiv reiselivsdestinasjon, særlig når det gjelder kommunens hyttearealer. Kommunen beskriver at det arbeides kontinuerlig med å **videreutvikle Kvam som reiselivs- og opplevelseskommune**, og at det har blitt gjennomført ulike satsinger knyttet til dette. Blant annet har kommunen økt satsing på aktivitetsbedrifter og etablering av visningssenter for lakseoppdrett, som også har bidratt til å diversifisere næringsstrukturen i kommunen. I Kvam herad ble også Hardangerbadet åpnet i Øystese i 2019¹⁸, og beskriver at realiseringen har gitt innbyggerne et moderne rekreasjonsanlegg, som har positiv innvirkning på både lokalsamfunnet og folkehelsen. Kommunens reiselivsnæring vokser, men den samlede verdiskapingen i næringen i Kvam er lavere enn hos andre kommuner som er av lik størrelse, eller som ligger i samme område. Dette er illustrert i figuren nedenfor.

¹⁸ Hardangerbadet (2019). Tilgjengelig [her](#).

Figur 9 Verdiskaping i reiselivsnæringen i utvalgte kommuner. Kilde: Menon Economics

Verdiskapingen i kommunen vokser likevel mer i Kvam enn i de andre kommunene i figuren, med unntak av Giske og Kvinnherad. Verdiskapingen i Kvams reiselivsnæring har siden 2015 vokst med 230 prosent. Store deler av denne veksten har kommet i perioden fra 2020 til 2022.

Til tross for at Kvam herad kan vise til flere konkrete resultater knyttet til næringsutviklingsarbeidet i løpet av kommunedelplanperioden, kan kommunen også vise til en rekke områder hvor arbeidet har vært mer krevende. Kvam herad peker blant annet på **utfordringer knyttet til å tiltrekke seg nye bedrifter og næringer**, hvor kommunen beskriver at konkurransen om å være den mest attraktive kommunen for næringsetableringer er intens på tvers av kommunegrenser. Totalt var det 310 aktive foretak i Kvam i 2022. Utviklingen i antall aktive foretak i Kvam er svakt positiv. Siden 2013 har antall aktive foretak økt med 65, en vekst på 26 prosent på 9 år. Veksten skjedde i hovedsak innenfor bygg- og anleggsvirksomhet, handel, kunnskapstjenester og personlige tjenester.

Kvam herad beskriver også at det er flere utfordringer med å opprettholde et nært samarbeid med næringsaktørene. Kvam herad har i perioden samtidig ønsket å tilrettelegge for en tettere dialog med nærliggende kommuner, gjennom initiativet Team Hardanger. Initiativet er et faglig nettverk mellom næringskontakter og etableringsveiledere i kommunene i Hardanger.¹⁹ Kommunen beskriver at det er pågående arbeid knyttet til initiativet, men at man til tider finner det krevende for aktørene å sette av tilstrekkelig tid til gjennomføring, som fører til at aktivitetene ikke fører frem. Dette reflekteres også i intervjuer med næringsaktører i kommunen, som forteller at de opplever det som krevende å sette av tilstrekkelig tid, da man enten ikke har tid, eller ser relevansen.

Det er vanskelig å kvantifisere hvordan Kvam herad har utviklet seg i løpet av perioden for kommunedelplanen. En mulighet er imidlertid å se til NHO sitt kommune-NM. Kommune-NM er en årlig rangering av økonomiske prestasjoner og rammebetingelser for næringslivet i Norges kommuner og fylkeskommuner. Kommune-NM dekker områdene næringsliv, arbeidsmarked, demografi, kompetanse og kommuneøkonomi, og baserer seg kvantitative data.²⁰ Tabellen under viser Kvam herad sin plassering i NHO sitt kommune-NM for årene 2013, 2018

¹⁹ Team Hardanger (2023). Tilgjengelig [her](#).

²⁰ NHO (2023). Tilgjengelig [her](#).

og 2022. Som tabellen viser, har Kvams falt nedover i rangeringen av alle kategorier med unntak av demografi fra 2013 til 2022. Totalrangeringen har blitt gått sakte nedover i perioden.

Tabell 1: Kvam herad sin plassering i ulike kategorier NHOs kommune-NM i 2013, 2018 og 2022. Kilde: NHO.no²¹

Kategori	Rangering 2013	Rangering 2018	Rangering 2022
Næringsliv	129	128	129
Arbeidsmarked	88	114	129
Demografi	247	233	154
Kompetanse	115	107	117
Kommuneøkonomi	201	220	201
Totalt nasjonalt	138	140	142

Kraftfondet

Et sentralt virkemiddel i Kvam herad sitt næringsutviklingsarbeid er det kommunale kraftfondet. Kraftproduksjonen i kommunen gir kommunen tilgang på særegne midler. Overordnet sett beskriver Digitaliseringsdirektoratet at kommunale kraftfond skal benyttes til næringsutvikling i distriktene, som eksempelvis støtte til lokale bedrifter, tilrettelegging for næringsutvikling i regi av kommunen, stedsutvikling og ulike former for utviklingsarbeid.²² Med det sagt, kan kommunene selv bestemme nærmere hvordan fondet skal anvendes, basert på behov og strategier i den enkelte kommune. Midlene i det kommunale kraftfondet kan gis i form av både lån og tilskudd.

Kommunale kraftfond*

Ved kraftutbygging pålegges regulanten å innbetale en konsesjonsavgift til staten og til de fylkeskommuner og kommuner som Kongen bestemmer. Regulanten kan også pålegges å opprette et fond i de aktuelle kommuner. Fondet og de årlige konsesjonsavgiftene utgjør det som kalles et *kraftfond*.

*Det kongelige kommunal- og regionaldepartement (2011). Rundskriv om standardvedtekter for kommunale næringsfond gitt i vannkraftsaker (kraftfond og hjemfallsfond). Tilgjengelig [her](#).

Kvam herad har vedtekter²³ og retningslinjer²⁴ for bruken av kraftfondet. Vedtektene til Kvam herad sitt kraftfond beskriver de ytre rammene for bruken av kraftfondsmidlene, mens kommunen gjennom retningslinjene ytterligere snevrer inn fondets støtteformål, -former og -vilkår.

Sentralt for Kvam herad er å sikre at midlene som tildeles fra kraftfondet bygger opp under kommunens satsingsområder i næringsplanen, som beskrevet over. Formålet med Kvam herad sitt kraftfond er i tråd med nasjonale retningslinjer for kommunale næringsfond²⁵, men Kvam herad beskriver ytterligere at midlene i fondet ikke skal benyttes til den løpende driften av kommunen, med unntak av renter og avdrag på investeringer som

²¹ Tabellen viser Kvam herad sin rangering blant Norges 356 kommuner. Rangeringen for Vestland fylke baserer seg på fylkets 43 kommuner.

²² Digitaliseringsdirektoratet (2021). Tilgjengelig [her](#).

²³ Kvam herad (2022). Tilgjengelig [her](#).

²⁴ Kvam herad (2022). Tilgjengelig [her](#).

²⁵ Rundskriv H – 1/11. Tilgjengelig [her](#).

er gjort i tråd med fondets formål. Fondsmidlene kan heller ikke benyttes til å dekke renter og avdrag hos bedriftene, ei heller gis til bedrifter som allerede mottar overføringer over statsbudsjettet.

Eksempelvis gir Kvam herad støtte til følgende type prosjekter:

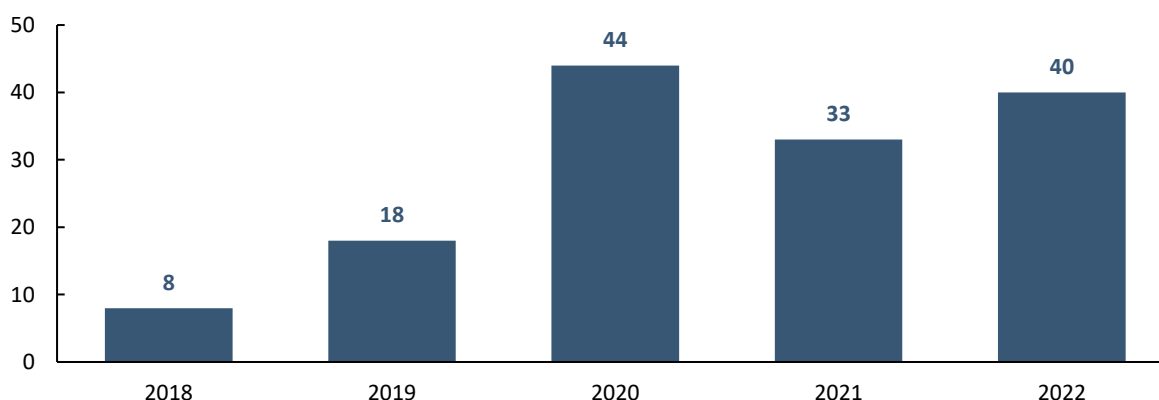
- **Kommunalt tiltaks- og næringsarbeid.** Næringsplanlegging, etableringsprosjekt, samarbeid skole/næringsliv og stedsutviklingsprosjekter.
- **Fysisk tilrettelegging for næringsvirksomhet.** Kommunal tilrettelegging av næringsarealer, fysisk stedsutvikling, infrastruktur for reiseliv, vannforsyning.
- **Bedriftsutvikling.** Etableringsstipend, opplæring, produktutvikling, markedsføring, markedsundersøkelser og planlegging.
- **Investering i bedrifter.** Utstyr, maskiner og bygninger ved oppstart og utvidelse av bedrifter.

I tillegg til de overnevnte områdene for støtte, beskriver Kvam gjennom sine retningslinjer at kraftfondet kan benyttes til utbygging av kommunale fellestiltak som kommunikasjoner, barnehager, skoler, helse- og sosialinstitusjoner, samfunnshus og idrettsanlegg. Disse områdene omfatter kun tilknyttede investeringer, som innebærer at driftskostnader holdes utenfor rammene.

Ettersom kraftfondets midler står som en sentral del av næringsutviklingsarbeidet til kommunen, er det interessant å se hvordan fondets tildelinger har bidratt inn mot kommunens strategier i gjeldende kommunedelplan for næringslivet. Av kommunen har vi fått innsyn i tildelingene som er gjort gjennom kraftfondet i perioden 2018 til 2022. Basert på dette datagrunnlaget har vi beregnet sentrale størrelser på bruken av fondet.

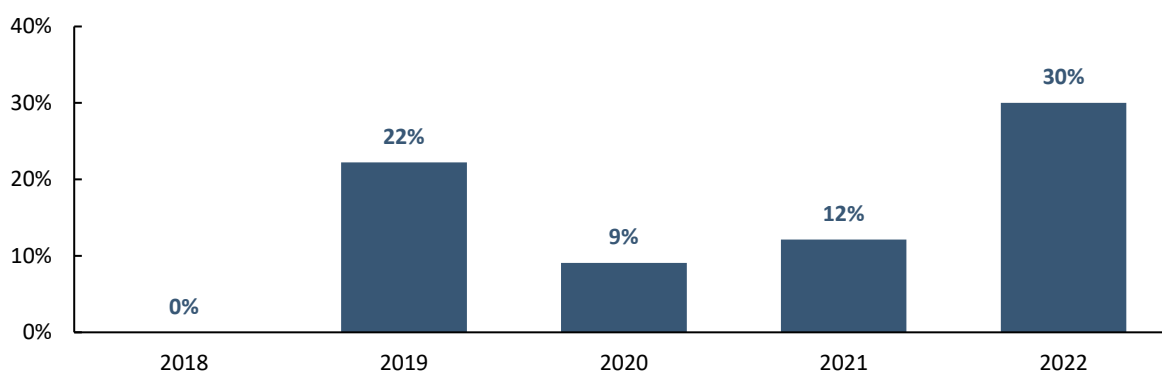
I løpet av perioden 2018 til 2022 har det vært en sterk økning i antall søknader til kraftfondet i Kvam herad. Mens det i 2018 var kun 8 søknader, hadde dette økt til 44 i 2020. I 2022 var det 40 søknader til kraftfondet.

Figur 10: Antall søknader fra Kvam herads kraftfond per år. Kilde: Menon Economics

Midlene som kan søkes gjennom kraftfondet kan anvendes bredt, men det er ikke dermed sagt at alle søknader fører til bevilging av beløper. Figuren under illustrerer andel av totalt antall søknader per år som ikke har fått bevilget midler gjennom kraftfondet.

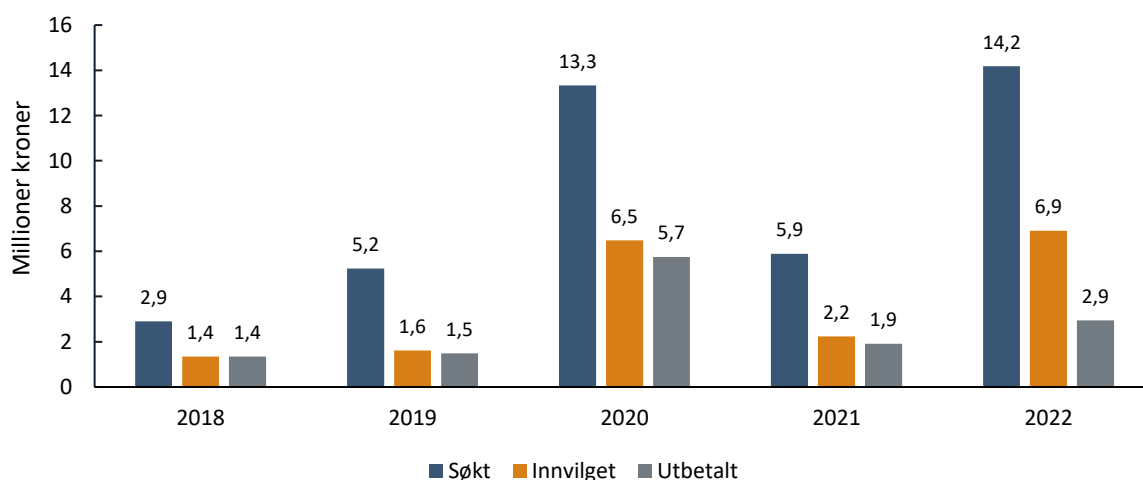
Figur 11: Andel av søknader til Kvam herads kraftfond som ikke har fått bevilget midler. Kilde: Menon Economics

Her ser vi at en stadig større andel av søknadsmassen får avslag på sine søknader gjennom kraftfondet. Mens ingen søknader i 2018 fikk avslag, ble om lag en fjerdedel av alle søknadene i 2022 avslått. Det er likevel en oppgang i antallet av bevilgede prosjekter, fordi antall søknader også har økt.

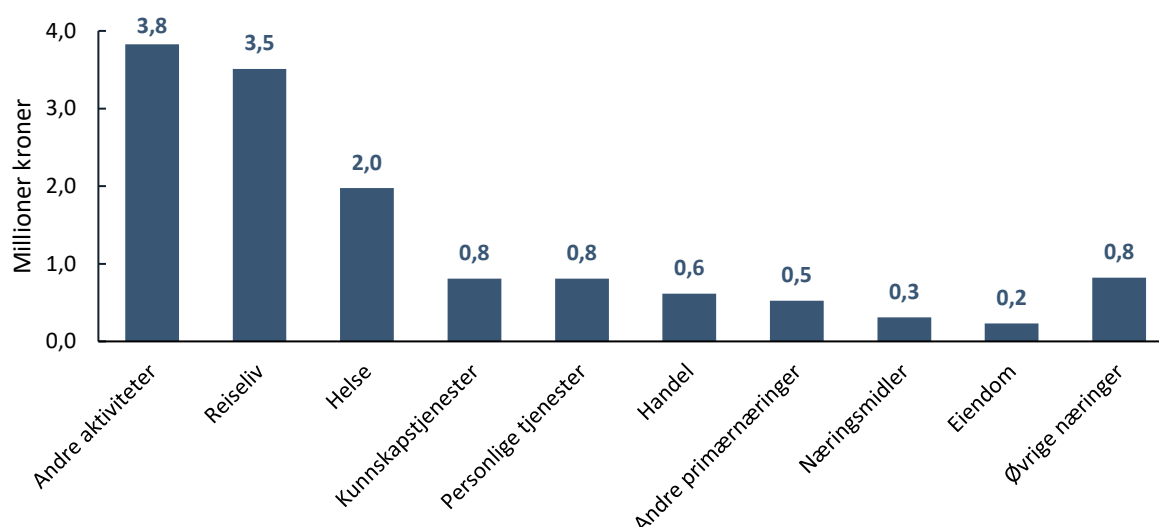
Midlene som er blitt søkt om, bevilget og utbetalt gjennom kraftfondet har også variert betraktelig de siste årene. Totalt sett har det siden 2018 blitt utbetalt 13,4 millioner kroner til privat næringsliv og andre aktører i kommunen, gjennom kraftfondet. Figuren under viser søkte, bevilgede og utbetalte midler hvert år siden 2018 i Kvam herad.

Figur 12: Totalt søkte, bevilgede og utbetalte midler gjennom Kvam herads kraftfond. Kilde: Menon Economics

Det mest sentrale for utbetalingene er hvilke formål de tjener, og hvorvidt de står i stil til Kvam herad sin næringsplan. Vi finner at kraftfondets midler siden 2018 har blitt spredt til en rekke ulike foretak, på tvers av flere næringer. Reiselivsnæringen er den næringen som har mottatt mest siden 2018, mens helsenæringen også har mottatt en stor del av midlene. Dette er vist i figuren under.

Figur 13: Totalt utbetalte midler i perioden 2018 til 2022, fordelt på søkende bedrifts næring. Kilde: Menon Economics²⁶

Som vist av figuren over er det særlig midler gitt til andre aktiviteter som dominerer i Kvam herad. Dette er midler til privatpersoner, enkeltpersonsforetak, samvirkeforetak og andre kommunale tiltak. Samlet har disse midlene utgjort om lag 3,8 millioner kroner i tilskudd siden 2018. Det er en betydelig bredde i anvendelsen av disse midlene, og inkluderer både markedsføringstiltak for reiselivet i Kvam, kultur- og idrettsaktiviteter og støtte til utvikling av nye næringsbedrifter i kommunen.

Midlene som har tildelt selskaper i Kvam herad varierer også betydelig i størrelse. Siden 2018 har det blitt utbetalt 96 tilskudd gjennom kraftfondet. Midlenes størrelse har variert fra 5 000 kroner, til over 2 millioner kroner. Likevel finner vi at i overkant av 70 prosent av utbetalingene var på 100 000 kroner eller mindre.

Næringsaktørene i Kvam herad har varierende behov, og dette gjenspeiles i formålet for tildelte midler. Vi har gjennomgått tidligere søknader, og grovt kategorisert formålene som søkes om. Selv om det er mangfoldige næringssektorer i regionen, ser vi noen gjengangere i søknadene som går på tvers av selskapenes næringsstilhørighet. Vi finner at det private næringsliv i Kvam herad i stor grad har behov for midler til markedsføringstiltak, bedriftsrettet kompetanseheving og investeringstilskudd. Vi finner også at flere søker midler til kompetanseheving, hvor opplæring og kurs er sentrale aktiviteter. Også en rekke søker kraftfondet for midler til investeringstilskudd. Disse knytter seg til en rekke ulike formål, hvor bedriftsetablering, produktutvikling og midler til utvidelse av eksisterende bedriftslokaler står sentralt.

Kvam Næringsråd

Kvams næringsarbeid inkluderer dannelsen og delvis finansiering av Kvam Næringsråd. Næringsrådet er Kvam herad sin næringsorganisasjon, med formål om å bidra til nærings- og samfunnsutvikling i kommunen. Rådet skal sikre gode forhold for å drive næring i kommunen, og ønsker å være en relevant samfunnsaktør. Næringsrådet er delvis finansiert gjennom kraftfondet, og delvis gjennom medlemsinntekter.

²⁶ Øvrige næringer forbindes med ferdigvarer, transport og logistikk, forretningstjenester, kraftkrevende industri, IKT, bygg og anlegg, petroleum og annen næring. Disse i perioden fått utbetalt 822 000 kroner i perioden 2018 til 2022.

Gjennom Kvam Næringsråd sin strategiplan for 2023 til 2025 kommer det fram at næringsrådets fokusområder er knyttet til å følgende aktiviteter:

- Være en synlig og nyttig næringsorganisasjon for virksomheter i Kvam
- Påvirke rammevilkår for næringsliv i Kvam
- Tilrettelegge for rekruttering av kompetent arbeidskraft
- Bidra til samfunns- og næringsutvikling

Gjennom Kvam Næringsråd sin strategiplan beskrives ulike virkemidler og tiltak for hvordan næringsrådet søker å bidra til samfunns- og næringsutvikling i kommunen. Strategiplanen viser blant annet til samferdselstiltak, samarbeid med andre næringsråd og kommunen, sikre et relevant utdanningstilbud og samarbeid med utdanningsaktørene, samt synliggjøre Kvam som en interessant bo- og arbeidsregion.

Samtidig som Kvam Næringsråd har en aktiv strategi om å samarbeide med private og offentlige aktører lokalt i kommunen, og i omegn, viser næringsrådet til pågående samarbeider med blant annet kommunen, Forregion Vestland og Framtidsfylket, i tillegg til andre næringslag i omegn. Forregion Vestland er en aktør som ønsker å koble forskningsaktiviteter til virksomheter på Vestlandet, mens Framtidsfylket arbeider for å realisere et trainee-program for bachelor- og masterkandidater.

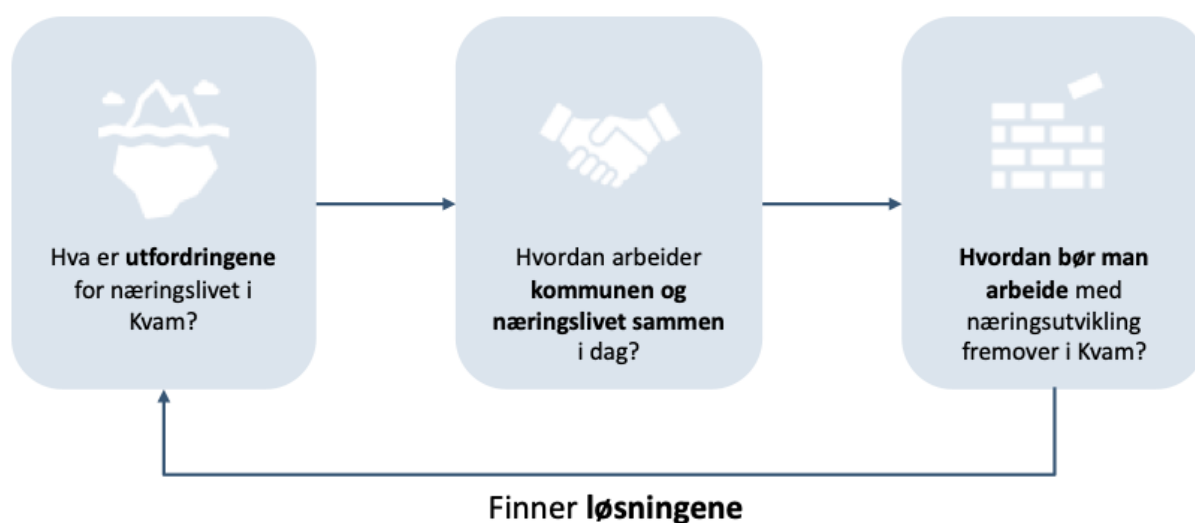
I tillegg til Kvam Næringsråd eksisterer det flere næringslag i kommunen. Kvam næringsråd har per 2022 aktive samarbeider gående med både Øystese Næringslag og Norheimsund Næringslag. Samtidig er det et eget næringslag på Kvamskogen. På lik linje med næringsrådet er næringslagene medlemsorganisasjoner, hvor formålet er å fremme medlemmenes interesser. Mens Kvam Næringsråd finansieres gjennom en medlemskontingent, er næringslagene i større grad fellesskapsinitiativ, hvor medlemsmassen samarbeider om finansiering av ulike tiltak.

Gjennom våre intervjuer med aktører i kommunen er etterlatt inntrykk at Kvam Næringsråd sitt mandat oppleves som relevant, og at næringsrådet framstår som til stede og synlig for medlemsmassen. Aktørene beskriver at det er lett å få næringsrådet i tale ved behov, og næringsrådet beskriver selv at deres kommunikasjon med kommunen er god. Næringsrådet opplever likevel flere utfordringer knyttet til dagens organisering. Blant annet opplever næringsrådet at mangel på ressurser er en hemsko for tilrettelagt og strategisk rådgivning av medlemsmassen. Næringsrådet trekker samtidig fram at det kan være utfordrende å få bedriftene i tale, da disse ikke alltid opplever at initiativene som næringsrådet iverksetter er relevante for dem, noe som videre medfører at næringsrådet ikke blir benyttet.

Erfaringer fra workshop og intervju med aktører i kommunen

Menon Economics arrangerte i løpet av prosjektet en workshop i Kvam herad, der en bred gruppe næringsaktører og representanter fra kommunen deltok. Temaet for workshopen var utvikling av næringslivet i Kvam, med fokus på å identifisere utfordringer, fremme samarbeid og finne felles løsninger på barrierer for videre næringslivsutvikling.

Figur 14 - Målet med workshopen

Resultatene fra workshopen har bidratt til utarbeidelsen av tiltak og anbefalinger for kommunens videre arbeid med næringsutvikling. Disse spørsmålene dannet også grunnlaget for intervjuer med andre relevante aktører som ikke kunne delta i workshopen.

I dette delkapittelet gjennomgår vi de identifiserte utfordringene for næringslivet i kommunen, og refleksjoner rundt kommunikasjonen og samarbeidet mellom kommunen og næringslivet.²⁷

Utfordringer for næringslivet i Kvam

Basert på workshopen og intervjuene har vi identifisert fire kjerneutfordringer for næringslivet i Kvam, som fungerer som barrierer for økonomisk vekst og utvikling i området. Utfordringene er knyttet til befolkningsvekst, bolig- og næringseiendom, turisme og reiseliv, samt spesifikke utfordringer knyttet til Kvamskogen.

Befolkningsvekst. Næringsaktører i kommunen trekker fram vanskeligheten med å rekruttere arbeidstakere med relevant kompetanse. De påpeker at det er manglende tilgang på kompetanse innenfor flere fagområder. Dette gjelder fra yrkesfaglige stillinger, som rørleggere og automasjonsutdannede, til mer spesialiserte stillinger, som ingeniører og prosjektledere. Utfordringen med manglende kompetanse henger sammen med kommunens og næringsaktørenes problem med å tiltrekke og beholde arbeidstakere. Et konkret eksempel er at unge som fullfører yrkesfaglig utdanning ofte velger å flytte fra Kvam, selv om det er en sterk lokal etterspørsel etter deres kompetanse.

Kvam står overfor utfordringer når det gjelder folketallsutvikling og tilgang på arbeidskraft. Kombinasjonen av en aldrende befolkning, samt utfordringer med å tiltrekke tilflyttere og beholde yngre innbyggere er på lang sikt ikke bærekraftig for kommunen. Det er et behov for befolkningsvekst i kommunen for å sikre *tilgangen på arbeidskraft* og framtidig *kjøpekraft* i kommunen, som begge er to kritiske faktorer for næringsutvikling og vekst i kommunen. For det første er tilstrekkelig kjøpekraft nødvendig for at befolkningen skal kunne støtte opp under lokal næringsaktivitet. For det andre er tilgang på kompetent arbeidskraft sentralt for å videre vekst og opprettholdelse av næringslivet i kommunen. Mangel på rekrutteringsmuligheter, spesielt av fagarbeidere,

²⁷ Løsningene som ble foreslått i workshop diskuteres senere.

ingeniører og prosjektledere, sammen med mangel på lærlingeplasser, setter en demper på lokal næringsutvikling. Høy turnover og utfordringen ved å beholde kvalifisert arbeidskraft forsterker dette problemet.

Boliger og næringseiendom. Næringsaktører identifiserer mangel på boliger som en sentral utfordring. Aktørene har observert en økning i etterspørsel etter både boliger og tomter i kommunen. For å opprettholde og øke befolkningsveksten, understreker næringsaktørene at nye boligprosjekter også bør omfatte eneboliger og leiligheter innenfor alle prisklasser. De trekker fram personer i 30-årene som en nøkkelgruppe i boligmarkedet og for å tiltrekke seg denne demografien bør det legges spesielt til rette for dem. Spesifikt påpeker de at det er betydelig mangel på både salgs- og utleieboliger i Ålvik, på samme tid som det er utfordrende å selge boliger i område.

Mangelen på boliger kan dempe interessen for etablering og bosetting i kommunen. Bostedsattraktivitet har direkte konsekvenser for rekrutteringen av kompetanse og arbeidskraft. Det er dermed sentralt å møte denne etterspørselen etter boliger for å møte utfordringene med utflytting, befolkningsvekst og kompetanse i arbeidsmarkedet. For at kommunen skal være attraktiv for tilflyttere, spesielt for yngre generasjoner, er det vesentlig å ha et variert boligtilbud som imøtekommer ulike økonomiske- og livsstilbehov.

Turisme og reiseliv. Næringsaktører innenfor reiseliv påpeker at det er et behov for å tiltrekke seg mer turisme i Kvam. Slik situasjonen er i dag lykkes ikke kommunen med å tiltrekke seg nok turister og trafikk for å opprettholde næringslivet. Videre peker næringslivsaktørene på mangelfull koordineringen og samhandling mellom reiselivsbedriftene. De er også under oppfatning om at flere av bedriftene mangler kunnskap om hvordan de effektivt kan organiseres og utvikles.

I diskusjonen ble det trukket fram at det kan være krevende å utvikle reiselivet i Kvam uten en overordnet koordinering, der alle trekker i samme retning. Manglende koordinering kan føre til at like aktører konkurrerer om de samme kundene heller enn å komplementere hverandres tilbud. Uten samhandling er det også vanskelig å realisere markedsføringskampanjer eller arrangement for å tiltrekke seg turisme. Manglende kunnskap om organisering, effektiv drift og markedsstrategier kan føre til høy turnover og treg respons på markedsforandringer fordi det hindrer virksomheter i å tilpasse seg raskt og konkurrere effektivt med andre reiselivsdestinasjoner. En slik koordinering krever ofte mye ressurser for å lykkes med i reiselivsnæringen, fordi den består av en lang rekke mindre bedrifter på tvers av ulike bransjer (overnatting, serverings, opplevelser, transport, detaljhandel, etc.).

Kvamskogen. Kvamskogen ligger på et fjellplatå mellom Samnangerfjorden og Hardangerfjorden. Etter krigen ble Kvamskogen utviklet som utfartssted for vinterturisme, særlig rettet mot turgåere og hyttefolk bosatt i Bergen. Området har flere alpinanlegg og løypenett for ski og tur. Det er i dag om lag 2500 hytter og 600 caravanplasser i Kvamskogen²⁸.

²⁸ Forstudie Reisemålsutvikling Kvamskogen / Eikedalen (2020), utarbeidet av Næringshagen i Hardanger AS, forfattet av Thor-Arvid Hagen Pedersen.

Flere aktører i området ønsker å videreutvikle Kvamskogen som en destinasjon også utenfor høysesongen på vinteren. Grunneiere og næringsaktører fra Kvamskogen trekker imidlertid fram flere utfordringer som begrenser muligheten for å utvikle hyttefeltet og dermed øke attraktiviteten til området. Det pekes på et urealisert potensial for tettere kobling av sentrum og Kvamskogen opp mot hverandre, for å nyte godt av det tilreisende hyttefolket både i handels og reiselivsnæringen. Selv om det er en sterk vilje til næringsutvikling, påpeker både grunneiere og næringsaktører at det er flere utfordringer som hindrer videreutvikling. De peker på finansiering som hovedutfordringen for å realisere nye prosjekter. Rekkefølgekravet²⁹ som ble innført i 2011 pekes også på som et hinder for grunneiere som ønsker å drive med utbygging av hytter og tilhørende aktiviteter. De hevder også at kommunen ikke er en pådriver for næringslivsutvikling på Kvamskogen, men heller har mest engasjement rettet mot sentrum.

Utbygging av hytter og tilhørende aktiviteter krever store investeringer, og innebærer dermed høy risiko. Uforutsigbarheten knyttet til fremtidig turisme og klima, samt rekkefølgekravet utgjør flere risikomoment for grunneiere og næringsaktører. Samlet sett er disse momentene sentrale barrierer som påvirker realiseringen av nye prosjekter og dermed vekstpotensialet i området.

Rekkefølgekravet

Etter innsigelse fra Statens vegvesen ble et rekkefølgekrav på Kvamskogen vedtatt i kommunedelplanen 2011. Kravet innebærer at det må bygges en utvidet gang- og sykkelvei på strekningen mellom NAF Kro og Camping og Ungdomsheimen på Kvamskogen før noe annet kan bygges på strekningen. En slik gang- og sykkelvei har imidlertid vist seg å ha en betydelig høyere kostnad enn det som er villig til å investeres. Siden kravet om veien ble vedtatt har dette begrenset utviklingen på Kvamskogen.

Kommunikasjon og samarbeid mellom kommune og næringsliv

Kommunikasjon og effektivt samarbeid mellom kommunen og næringslivet, er særlig viktig for næringsutviklingen i mindre kommuner. Ut ifra intervjuer og diskusjon i workshopen kommer det fram at næringsaktørene har variert oppfatning av koordineringen mellom kommunen og næringslivet. Funnene er oppsummert i fire deler:

Planverk og strategi. Det påpekes at samarbeidet mellom næringslivet og kommunen ikke er tilfredsstillende med hensyn på strategier og planverk for næringsutvikling. Flere aktører mener at kommunedelplanen for næring og kompetanse er utdatert og ikke reflekterer dagens behov og utfordringer. Dette gir bekymring for hvordan kommunen skal kunne møte fremtidens utfordringer innen næringsutvikling. Det er også et sterkt ønske fra næringslivets side om at kommunen skal ha et større fokus på næringsutvikling generelt. Dette innebærer tydelige politiske prioriteringer innenfor planlegging og videre utvikling av kommunen som speiler betydningen av næringslivet for Kvams fremtid.

Næringsaktørenes rolle. Næringsaktørene forteller at det er krevende å ha et helhetlig perspektiv på næringsutviklingen i Kvam, da mange primært fokuserer på egen daglig drift. Som et resultat går de tidvis glipp av muligheter og initiativer fremmet av andre næringslivsaktører eller kommunen og næringsrådene. På sin side opplever kommunen at de ikke alltid når ut til næringsaktørene, og forteller om varierende deltakelse og engasjement fra aktørene på kommunens ulike initiativ. Næringsrådene kan også fortelle om varierende

²⁹ Bergensavisen (2022). Tilgjengelig [her](#).

deltagelse blant næringsaktørene. Dette understreker behovet for bedre kommunikasjon og å etablere en felles forståelse for hvordan næringsutvikling i kommunen er et viktig tema for alle aktører.

Kommunikasjon mellom kommunen og næringslivet. Flere av næringsaktørene fra workshopen opplever at kommunen er en tilgjengelig og sentral støttespiller. De beskriver det som lett å ta kontakt med kommunen og at de ofte stiller seg positive til ulike forslag. Det påpekes imidlertid at det er en tendens til at ulike forslag aldri realiseres eller følges opp av kommunen. Årsaken er trolig at kommunen ikke har tilstrekkelig med kapasitet og ressurser til å følge opp alle forslag og initiativ fra ulike aktører. Aktørene forteller også om noen utfordringer med at holdninger i administrasjonen kan påvirke dialogen. Samtidig forteller andre næringsaktører at de ikke har noe kontakt med kommunen. De etterlyser at kommunen viser interesse for næringslivet og er mer proaktive og initiativtakende. De motstridende perspektivene understreker at det både er kommunen og næringslivsaktørene sitt ansvar å skape en god dialog, og at begge parter må være initiativtakerne for å sikre god og proaktiv næringsutvikling.

Kraftfondet. Blant næringsaktørene er det bred enighet om at kraftfondet er et positivt tilskudd til næringslivsutvikling i Kvam. Flere av de aktørene som har mottatt støtte fra kraftfondet, definerer dette som avgjørende for etablering av sine bedrifter eller for å opprettholde eksisterende virksomhet. Imidlertid peker andre aktører på at kommunen ikke utfører tilstrekkelige vurderinger av hvilke bedrifter som mottar støtte, og at støtten i for stor grad går til mindre prosjekter som har lite å vise til i etterkant. Videre hevder de at kommunen ikke alltid vurderer levedyktigheten til bedriftene eller om de er i tråd med en langsiktig næringslivsstrategi når de tildeler midler. Disse aktørene understreker også viktigheten av å sikre politisk uavhengighet i fordelingen av midlene.

Det er uenighet om hvorvidt søknadsprosessen bør endres. Noen aktører beskriver søknadsprosessen som omfattende, mens andre er av motsatt oppfatning og opplever den som velfungerende. Representanter fra kommunen forteller at de mottar søknader av varierende kvalitet, samtidig som de har begrenset kapasitet til å gjennomgå og følge opp søknader. Det er behov for forbedring av kvalitetssikring av midlene som tildeles og presisjon i søknadsprosessen for kraftfondsmidler. Noen aktører ytrer behov for at den kommersielle tankegangen skal være styrende for hvordan offentlige midler benyttes. Her pekes det på at det kan være hensiktsmessig å implementere en mer kommersiell tilnærming for bruk av kraftfondsmidler og prioritere å støtte bedrifter og tiltak som har potensial til å bli økonomisk selvstendige.

Fremtiden til næringslivet i Kvam

I dette kapitlet ser vi næringslivet i Kvam herad i sammenheng med utviklingstrekk og framskrivninger av utvalgte næringer internasjonalt, nasjonalt og på Vestlandet. I regionale framskrivninger og regionale næringsstrategier pekes det på mange næringer med potensiale for vekst. For Kvam er det noen av disse næringene som peker seg ut som mer relevante fokusområder for framtidig næringsutviklingsarbeid, sett i sammenheng med det eksisterende næringslivet i kommunen i dag. Det gjelder særlig næringene: kraftintensiv industri, sjømat, reiseliv, bygg og anlegg, og handelsnæringen. I dette kapitlet utforsker vi vekstpotensialet i disse næringene nærmere.

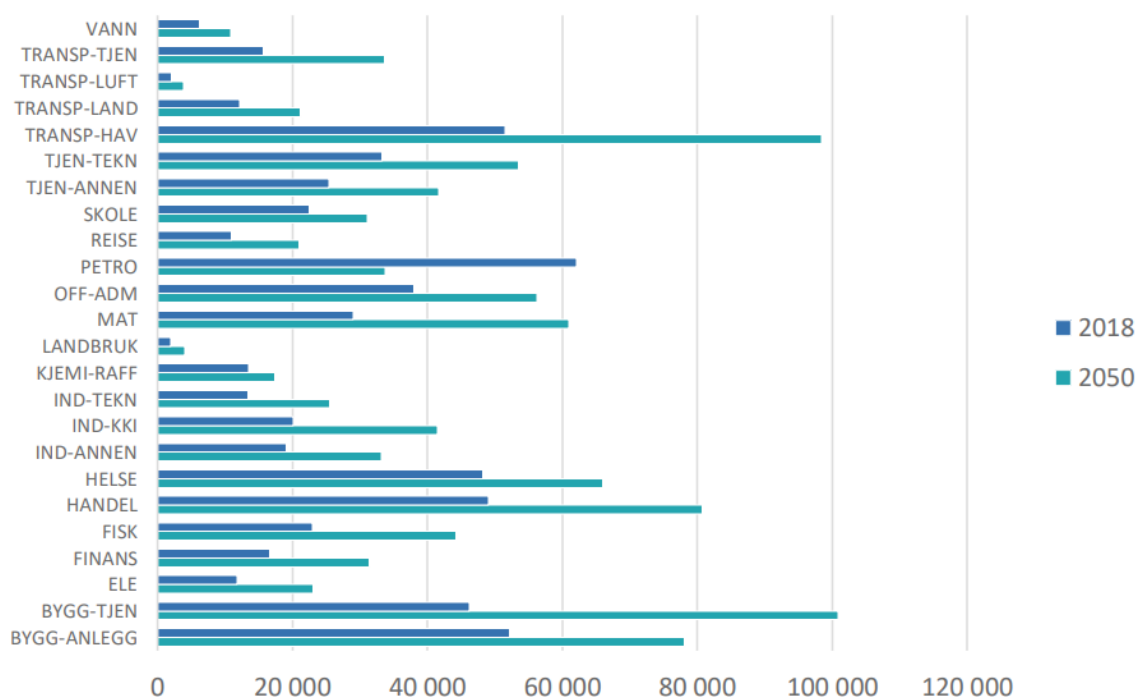
Vi finner at potensialet for videre vekst i kraftintensiv industri er begrenset, og at videre vekst innen sjømatnæringen er avhengig av en betydelig bedring av forholdene i Hardangerfjorden, for at trafikklykksvekstsystemet skal åpne for økt produksjon i dette området. Vekst i sjømatnæringen er aktuelt på sikt, gjennom ny teknologi som landbaserte anlegg og lukkede anlegg. Reiselivsnæringen peker seg ut som en vekstnæring i kommunen på både kort og lang sikt, der det er mulig å ta konkrete steg for å vokse, samtidig som man beveger seg i takt med strategier og utvikling i regionen. Videre er handelsnæringen og bygg og anleggsnæringen viktige vekstnæringer for kommunen, men veksten i disse næringene er i stor grad avhengig av vekst i reiselivsnæringen, eller økt aktivitet i kommunen både i form av befolkningsvekst og annen næringsvekst.

Næringslivet i Norge og verden er i endring. Klimaendringene og overgangen til nullutslippsproduksjon byr på nye utfordringer og nye behov i mange næringer. Samtidig blir mer og mer arbeid automatisert, og kompetansekravene til arbeidstakere stiger. For å legge målrettede planer og strategier for næringsarbeidet er man avhengig av å ha kunnskap om utviklingstrekk og trender i næringslivet. Den type innsikt gjør det mulig å vurdere hvilke næringer man kan og bør legge til rette for, og hvilke behov og utfordringer som vil kunne gjøre seg gjeldende i disse næringene i framtiden. I dette kapitlet ser vi næringslivet i Kvam herad i sammenheng med utviklingstrekk og framskrivninger av utvalgte næringer nasjonalt og på Vestlandet. Betrachtingene bygger videre på analysen av næringslivet i Kvam.

Figur 15 viser fremskrevet vekst i ulike næringer i Vestland fylke, fra likevektsmodellen NOREG 2.0.³⁰ I figuren kan vi se hvordan næringer i fylket ventes å vokse fram mot 2050, målt i millioner kroner produsert.

³⁰ Menon (2020). Tilgjengelig [her](#).

Figur 15 Produksjon (mill. kr) i ulike Vestlandsnæringer i 2018 og 2050. Kilde: NOREG ³¹

Handelsnæringen og bygg- og anleggsnæringene ventes å vokse betydelig, det samme gjelder næringsmiddelproduksjon (MAT), transporttjenester på havet, og oppdrett og fiskerinæringen (FISK). For kraftintensiv industri (IND-KKI) ventes om lag en doblet produksjon fram mot 2050.

Kvams næringsutviklingsarbeid bør bygge videre på betraktninger for regionen som helhet. Vestlandsrådets *Næringsstrategi for Vestlandet*³² trekker fram næringer som kan bidra til vekst i regionen, og næringer som er avgjørende for samfunnsutviklingen i regionen. Vestland er avhengig av begge typer næring for å sikre bærekraftig vekst. Av næringer med potensiale for vekst trekker næringsstrategien fram havbaserte næringer, fornybar energi og kraftintensiv industri. For samfunnsutvikling trekker rapporten fram reiselivsnæringen, helsetjenester, jordbruk, bygg og anlegg og handelsnæringer.

Regionen har med andre ord mange konkurransefortrinn å trekke på. Kvam må på sin side sørge for å utnytte de mulighetene som finnes i kommunen, samtidig som stedsutviklingen og lokalsamfunnet understøttes. Kraftintensiv industri, sjømat, reiseliv, bygg og anlegg og handel peker seg ut som relevante næringer for Kvam, sett i lys av Vestlandsrådets strategi. Vi vil nå se nærmere på disse næringene, og utforske potensialet i de ulike næringene.

Kraftintensiv industri

Den kraftintensive næringen er allerede en stor del av næringslivet i Kvam, og har i dag det høyeste bidraget til verdiskapingen i Kvam. Næringen sysselsetter også mange i Kvam i dag, kun slått av arbeidskraftsintensive næringer som reiseliv, handel og bygg og anlegg.

³¹ Menon (2020). Tilgjengelig [her](#).

³² <https://www.vestlandsraadet.no/uploads/documents/N%C3%A6ringsstrategi-for-Vestlandet-210628-FINAL-16.pdf>

Kraftintensiv industri er et satsningsområde i Vestlandets næringsstrategi. Også på nasjonalt nivå ventes en stor vekst i denne næringen, og det legges store planer om utvikling av eksisterende kraftintensiv industri, samt vekst i nye næringer som batteriproduksjon og hydrogenproduksjon i hele landet. Om Norge lykkes med en planlagt re-industrialisering med flere nye satsingsnæringer, vil det potensielt kunne være lukrativt for mindre lokalsamfunn. Dersom det er tomter, kompetanse og kraft tilgjengelig kan selv en enkelt industrietablering potensielt føre med seg flere hundrede arbeidsplasser.

Videre vekst i den kraftintensive næringen i Kvam er helt avhengig av tilgangen på kraft. Tilgangen vil avhenge av (intern) produksjon samt nettkapasitet i området. I intervju med Statkraft kommer det frem at det er lite tilgjengelig kraft i Kvam i dag, samtidig som potensialet for ytterligere utbygging er begrenset. Det er deres vurdering at det i dag ikke er rom for vekst innen denne næringen i Kvam i dag. Det foreligger ingen planer om økt kraftproduksjon i kommunen, og nettkapasiteten er nært helt utnyttet. Potensialet for videre vekst innen denne næringen vurderes derfor som lavt.

Sjømat

Oppdrettsbransjen vil kunne spille en viktig rolle i å dekke deler av det framtidige behovet for mat. Sjømatnæringen ventes å vokse mye fram mot 2050, som vist i Figur 15 over, og er et av de områdene Vestlandsrådet peker ut som vekstnæringer for regionen.

Sjømatnæringen i Kvam består av en håndfull oppdretts-, fiskeri- og leverandørselskaper. Vekst i næringen er avhengig av at det åpnes for økt produksjon i Hardangerfjorden, som ligger i produksjonsområde 4 (PO4): Nordhordland til Stadt. Dette er lite sannsynlig på kort sikt, grunnet forurensing og høy luseindusert villfiskdødelighet i Hardangerfjorden.³³³⁴ Tilstanden i Hardangerfjorden er alvorlig, og det arbeides hardt med å bedre forholdene. Næringen og lokalsamfunnet engasjerer seg sterkt i Hardangerfjordens tilstand, og i september 2023 gikk verdens største plastryddeksjon *Rein Hardangerfjord* av stabelen, der en av initiativtakerne er Lingalaks i Kvam. Sjømatnæringen og lokalsamfunnet gikk sammen i dugnad for å rydde søppel og plast fra fjorden. Økt produksjon i konvensjonelt oppdrett er helt avhengig av at arbeidet med å bedre forholdene i fjorden fortsetter.

Det eksisterer likevel vekstmuligheter i denne næringen i Kvam. Disse er primært knyttet til fremveksten av andre produksjonsmetoder, som lukkede anlegg og landbaserte anlegg. Det har i senere tid vært en økende interesse for landbasert oppdrett. Dette er både drevet av teknologiske framskritt og økende laksepriser. Lukkede anlegg kan også være en måte å øke produksjonen på i Kvam. Kommunen vil ha liten innvirkning på denne typen produksjon, men det finnes potensiale for fremvekst av denne typen produksjon i kommunen på sikt.

Reiseliv

Omsetningen i reiselivsnæringen på Vestlandet ventes å nær dobles fra 2018 til 2050, som vist i Figur 15 over. Kvam, som er lokalisert i relativ nærhet til regionscenteret Bergen, har store muligheter for vekst i sin reiselivsnæring, både fra utenlandske turister, og innenlandske turister.

³³ Styringsgruppen for vurdering av lakseluspåvirkning på ville laksefisk. Tilgjengelig [her](#).

³⁴ I en tidligere [analyse av vekstpotensialet innen sjømatnæringen](#), finner Menon at produksjonen i PO 4 kun vil øke fram mot 2050 i et høyvekstscenario for vekstbeslutninger i trafikklyssystemet³⁴. I scenarioet for lav- og middelsvekst i næringen nasjonalt, vil produksjonen i PO 4 ikke vokse fram mot 2050. I trafikklyssystemet avgjøres videre vekst i oppdrettsproduksjon i hvert produksjonsområde.

Kvams rolle som hytte- og turdestinasjon for befolkningen i nærområdet bringer med seg muligheter for økt nasjonal turisme. Kvam er lokalisert i vakre naturomgivelser i Hardangerfjorden, med nærhet til Bergen, og det populære hytte- og skiområdet Kvamskogen er delvis lokalisert i Kvam kommune. Kommunen er stor, og det er store distanser mellom ulike deler av kommunen. Kvamskogen er i dag kommunens største kilde til tilreisende. I dag er antall tilreisende til Kvamskogen stort, mens antallet som reiser videre ned til Norheimsund og Øystese er begrenset, til tross for en relativt kort kjøretur. Potensialet for videre utvikling ved Kvamskogen er velkjent i kommunen, og det er gjennomført en forstudie av reisemålsutvikling ved Kvamskogen.

Kvams nærhet til Bergen er et stort konkurransefortrinn for reiselivsnæringen i Kvam, og den allerede store trafikken til Kvamskogen utgjør en stor mulighet for videre vekst, både i form av videreutviklingen av næringen på Kvamskogen, og i form av å tiltrekke seg hyttefolk og andre turister ned til sentrum. Klimaendringer og det grønne skiftet kan bidra til økt vekst i turismen til Kvam og Kvamskogen, dersom dette fører til at lokalbefolkningens turisme med fly minsker. En slik overgang kan føre til økt turisme i eget land, og mer tid tilbrakt på hytta og i nærområder.³⁵

Reiselivsnæringen i Kvam har også potensiale for vekst fra utenlandske turister, som reiser til Bergen og omegn på jakt etter naturopplevelser i Norge. Naturen – fjellet, fjordene og kystlandskapet – er kjernen i ressursgrunnlaget. En lang rekke destinasjoner i Norge kjennetegnes ved tilgjengelighet til uberørt natur, og oppleves som både eksotisk og trygt. Det er kombinasjonen av natur og kultur som gjerne trekkes fram som det unike i Norge. En rekke trendanalyser viser at etterspørselen etter aktiviteter i uberørt natur, opplevelser i autentiske omgivelser, og følelsen av å oppleve noe eksotisk, vil forsterkes i årene som kommer.³⁶ På den annen side vil man kunne se en bremsing i internasjonal turisme, som følge av klimaendringene og det grønne skiftet. Nesten 60 prosent av turister ankommer destinasjonslandet med fly, og flytrafikk utgjør om lag 2 prosent av de globale CO2-utslippene. Dette er et risikomoment for framtidig vekst innen reiselivseksporten i kommunen.

Stedbundne næringer - bygg og anlegg, og handel

Bygg og anleggsnæringen, og handelsnæringen er viktige hjørnesteiner for samfunnsutviklingen i Kvam. Disse næringene dekker grunnleggende behov for samfunnet og dets befolkning, samtidig som den sysselsetter store deler av lokalbefolkningen. Som vi så i Figur 15 ventes både handelsnæringen og bygg- og anleggsnæringene å vokse betydelig i Vestland fylke fram mot 2050. Dette betyr ikke nødvendigvis at de vil vokse i Kvam. Disse næringene følger utviklingen i kommunen ellers, både med hensyn på næringsutvikling, og befolkningsutvikling.

Bygg og anleggsnæringen er avhengig av andres aktivitet for å vokse. Flere innbyggere fører til økt aktivitet i byggenæringen gjennom hus og leilighetsbygging, og oppussing. Denne næringen vil også nyte godt av økt hytteutbygging ved for eksempel Kvamskogen. Næringsvekst fører også til flere byggeprosjekter i utbyggingsfasen, og næringsetableringer bringer på den måten med seg vekst i bygg- og anleggsnæringen.

Handelsnæringen vokser i takt med turisme og folketall, og veksten i denne næringen i Kvam er avhengig av fortsatt befolkningsvekst, og eller en tilvekst av tilreisende turister. Denne næringen er med på å forsterke eventuelle positive ringvirkninger fra økt turisme, mens har lite potensiale for vekst på egenhånd.

En barriere for vekstpotensialet i kommunen på tvers av alle typer næringer er tilgangen på kompetanse. Kommunen har som nevnt lav arbeidsledighet, og befolkningsveksten i kommunen er lav. Et avgjørende punkt for å lykkes med vekst i noen næring er tilgang på kompetent arbeidskraft. For å tiltrekke seg disse menneskene

³⁵ <https://www.menon.no/wp-content/uploads/Norsk-reiselivs-eksport-mot-2030.pdf>

³⁶ <https://www.menon.no/wp-content/uploads/Norsk-reiselivs-eksport-mot-2030.pdf>

trenger man arbeidssteder. Næringsutvikling og befolkningsutvikling er på denne måten en selvforsterkende syklus, der flere folk skaper arbeidsplasser, og arbeidsplasser tiltrekker seg folk – eller motsatt.

Tiltak og anbefalinger for næringsarbeidet

Basert på funnene i denne analysen har vi utarbeidet en rekke anbefalinger til kommunen. Disse anbefalingene knytter seg til fire ulike temaer: kompetanse og bostedsattraktivitet; samarbeidet mellom næringslivet og kommunen; kraftfondet; og kommunens rolle i næringsutviklingen fremover. Under trekker vi fram de viktigste anbefalingene og tiltakene.

- 1) For å jobbe for økt befolkningsvekst bør kommunen fortsette arbeidet med å tiltrekke seg innbyggere, og tilrettelegge for ulike typer boliger og kontorfellesskap, samt sørge for tilgang på viktige kommunale tjenester, som barnehageplasser.
- 2) For å fremme vekst og utvikling i næringslivet, bør kommunen ta en koordinerende rolle og fungere som en pådriver for initiativer på tvers av næringer og tettsteder. Dette innebærer å aktivt samarbeide med lokale bedrifter, organisasjoner og næringsaktører for å identifisere felles utfordringer og muligheter.
- 3) I bruken av kraftfondet bør næringsutviklingen fokusere på effektiv seleksjon av stedsutviklings- og profileringsprosjekter, og å heller spre små summer med entreprenørskapsmidler bredt utover uten sterk seleksjon, men finansiere noen få, større prosjekter som støtter opp under den helhetlige næringsstrategien.
- 4) Kommunen bør ha en tydelig langsiktig strategi, som forankres bredt både administrativt og politisk i kommunen, slik at alle deler av kommunen drar i samme retning. Ved å holde fingeren på pulsen i næringslivet kan kommunen bidra med tidligere oppstart i kommunal behandling av saker, og slik bidra til raskere fremgang i prosjekter næringslivet ønsker å gjennomføre. I tilfeller der kommunen velger å være initiativtaker er det viktig at kommunen også har kapasitet til å følge opp prosjektet eller ideen fram til ferdigstilling.

Vi har nå sett på Kvams næringsliv, næringsarbeid og forventninger for vekst i næringslivet i Kvam. Med dette bakteppet har vi utarbeidet en rekke anbefalinger til kommunen. **Tiltakene og anbefalingene er basert på et bredt utvalg av kilder, som vi først vil gå gjennom hver for seg.** Vi vil først gjennomgå evalueringer av andre kommuners kraft- og næringsfond. Disse gir et bilde av momenter som er tatt opp i kommuner som likner på Kvam i form av deres tilgang på ekstraordinær inntekt fra kraftproduksjon. Videre vil vi identifisere kommuner som ligner på Kvam, og som har hatt stor vekst i sysselsetting og verdiskaping. Vi vil deretter se nærmere på næringene som driver veksten i disse kommunene. Den tredje kilden til tiltak og anbefalinger er en gjennomgang av litteratur på temaet næringsutvikling i norske kommuner. Her vil vi se på hva generelle analyser og kartlegginger av næringsarbeid anbefaler, og hva disse finner av kjennetegn i kommuner som har vellykket næringsutviklingsarbeid. **Til sist vil vi gjennomgå de spesifikke anbefalingene og løsningene knyttet til de problemer som kom fram under diskusjonene på workshop i Kvam.**

Styrken ved å se disse ulike kildene i kontekst er at de alle bringer hver sine fortrinn og ulemper til bordet. Der noen av kildene er teoretisk fundert, og har et helhetlig perspektiv, mangler de likevel innsikten i de særtrekk som Kvam har, og de måtene kommunen avviker fra normen på. Noen av disse tiltakene vil dermed være mindre relevante for Kvam. Andre av kildene foreslår tiltak som er svært rettet mot Kvam spesifikt, men som i mindre grad er generaliserbare, for eksempel utenfor den enkelte virksomhet. Her har også kildene incentiver til å gi

strategiske svar, altså svar som gagnar deres drift spesifikt, men som ikke nødvendigvis er samfunnsøkonomisk rasjonelle eller nyttige.

Evalueringer av andre kraft- og næringsfond

Kvam herad står overfor mange av de samme problemstillingene som andre kommuner gjør, eller har gjort før. Vi har derfor gjennomført en litteraturgjennomgang av evalueringer av andre kommuner som har kraft- og næringsfond, deriblant Sirdal³⁷, Skjåk³⁸, Fredrikstad³⁹ og Hedmark⁴⁰. Til tross for kommunenes geografiske og demografiske forskjeller, er det tydelige likheter i utfordringene de står overfor. Gjennomgangen av evalueringene gir verdifull innsikt, ikke bare ved å belyse de varierte problemene kraft- og næringsfond kommuner står ovenfor, men også ved å foreslå tiltak for bedret anvendelse av fondene. Hovedfunnene fra evalueringen er her kort oppsummert, delt inn i utfordringer og tiltak:

Utfordringer identifisert i evalueringene. Evalueringene av kraft- og næringsfond i de nevnte kommunene viser at flere kommuner står overfor de samme utfordringer når det gjelder effektiv, rettferdig og bærekraftig forvaltning av fondene. En fremtredende utfordring på tvers av kommunene er *manglende dialog og samarbeid med næringslivet*. Flere evalueringer peker på behovet for forbedret samspill mellom kommunene og næringsaktører. Samtidig har kommunene *mangel på klare strategiske planer og et begrenset fokus på tiltak som bidrar til næringsutvikling*. Videre er det *utfordringer knyttet til regelverk og administrering*. Det er tilfeller hvor kommuner har handlet i strid med egne vedtekter og deres egne strategier. I evalueringene belyses det også at flere kommuner gir *støtte til selskap som ikke er levedyktige* - hvor de støtter levebrødsbedrifter der hovedmålet er å sikre overlevelse snarere enn vekst.

Tiltak foreslått i evalueringene. I evalueringene belyses flere tiltak som vil bidra til å styrke og effektivisere anvendelsen av fondene. En anbefaling er å *satse på større og færre prosjekter* for å kanalisere midler mot prosjekter med større potensiale med hensyn på sysselsetting. For å sikre god informasjon og åpenhet om bruken av fondsmidlene, anbefales det å lage en *informasjonsfolder som belyser kraftfondets formål, vedtekter og fordeling av midler*. Det bør også satses på tiltak for overordnet næringsutvikling, som å *styrke støtteapparatet for næringsdrivende*, initiere kurs- og kompetanseutviklingsprogram. I tillegg anbefales det å stille *strengere krav til styringsdokumenter, rapportering, og oppfølging* av de som mottar støtte fra fondene. Det understrekes også et behov for å ha en *strategisk næringsplan* som fungerer som et styringsverktøy for kommunens næringspolitikk. Dette inkluderer å sette klare, overordnede strategier og målsettinger for næringsutviklingen.

Næringsutvikling i kommuner som lykkes med næringsutvikling

I dette delkapittelet vil vi benytte oss av kvantitative indikatorer for vekst som et verktøy for å analysere næringsarbeid og utvikling i andre kommuner enn Kvam. Ved å undersøke utviklingen i kommuner som har oppnådd en betydelig vekst, oppnår vi to viktige ting. For det første får Kvam kommune muligheten til å lære av disse kommuners erfaringer og strategier. Det har dessverre falt utenfor rammene av dette prosjektet å gå nærmere inn i disse kommuners strategiplaner, men vi anbefaler at kommunen setter av tid til dette. Dette kunne også inkludere å kontakte de aktuelle kommunene for å diskutere hva som har funket i deres næringsarbeid. Det andre mål med øvelsen er å gi Kvam kommune en oversikt over hvilke næringer som historisk

³⁷ Evaluering av Sirdal kommunes satsing på næringsutvikling (2007). Tilgjengelig [her](#).

³⁸ Evaluering -bruk av næringsfond og utviklingsselskap i Skjåk (2014). Tilgjengelig [her](#).

³⁹ Evaluering av Fredrikstad kommunes næringsfond (2020). Tilgjengelig [her](#).

⁴⁰ Evaluering av kommunale næringsfond i Hedmark (2019). Tilgjengelig [her](#).

har bidratt til at kommuner vokser. Det er nemlig ofte de samme næringer som bidrar til rask vekst. Alt annet likt bør man legge til rette for at de næringer som historisk har utgjort vekstmotorer i distriktskommuner også legges til rette for i Kvam.

Vi har samlet inn regnskapsdata fra private virksomheter i hele landet og utført en analyse av utviklingen i alle norske kommuner, med fokus på å identifisere de som har oppnådd suksess. Sentralt i denne vurderingen er identifiseringen av vekstkommuner med lignende karakteristika som Kvam herad, for deretter å undersøke nærmere hva som driver veksten i de identifiserte kommunene.

For å svare på dette har vi kartlagt næringsutviklingen i alle landets 356 kommuner i perioden 2016 til 2021. Vi har valgt å se på næringsutviklingen i femårsperioden før 2022, ettersom norsk økonomi i 2022 var preget av økte priser, svak kronekurs og et svært stramt arbeidsmarked.⁴¹ En annen sentral årsak til dette valget er den sterke veksten i verdiskaping i Kvam herad mellom 2021 og 2022, forbundet med Elkem Bjølvefossen sitt rekordår i 2022.

Det er imidlertid kun en mindre andel av Norges 356 kommuner som er sammenlignbare med Kvam herad. Kommuner som er geografisk plassert nær større bysentra eller regionale knutepunkter, har ofte bedre tilgang til markedene, infrastruktur og ressurser som er avgjørende for en bærekraftig vekst. Disse kommunene kan dra nytte av et større kundegrunnlag, et mer diversifisert næringsliv, større regionale markeder og en høyere tilgjengelighet av infrastruktur- og transportnettverk.

På samme måte er utfordringene og mulighetene til en kommune ulike på bakgrunn av størrelsen på kommunens befolkning. Kommuner med stor befolkning har ofte et større potensial for næringsutvikling, da de kan dra nytte av et større kundegrunnlag og en større arbeidsstyrke. Videre kan mindre kommuner møte unike utfordringer når det gjelder å stimulere vekst.

Vi ser derfor kun på kommuner som har et antall registrerte sysselsatte i privat sektor som om lag tilsvarer Kvam herad,⁴² og som har en sentralitet som ikke er for ulik Kvam herads.⁴³ Ved å bruke denne definisjonen har vi identifisert 87 kommuner spredt over hele landet som har en arbeidsstyrke og sentralitet som tilsvarer omtrent det samme som Kvam herad, og som dermed kvalifiserer som sammenlignbare.

Videre identifiserer de av kommunene som har hatt minst like høy vekst i verdiskaping og sysselsetting som Kvam, over samme femårsperiode. Av de 87 kommuner gjelder dette kun 14 kommuner rundt om i Norge. Tabellen under oppsummerer kommuner vi finner med sammenlignbare karakteristikker som Kvam herad, samt som har minst like høy vekst i verdiskaping og sysselsetting over femårsperioden fra 2016 til 2021. Tabellen viser kommunens navn, tilhørende fylke, og vekstrater i verdiskaping og sysselsetting, om kommunen er en kraftkommune, samt næringer som er de største vekstdriverne i kommunen.

Blant de 14 kommunene vi har identifisert, finnes fire i Viken fylke, tre kommuner i Innlandet fylke, to i Rogaland, Nordland og Møre og Romsdal, og én kommune i Agder.

⁴¹ Norges Bank (2022). Tilgjengelig [her](#).

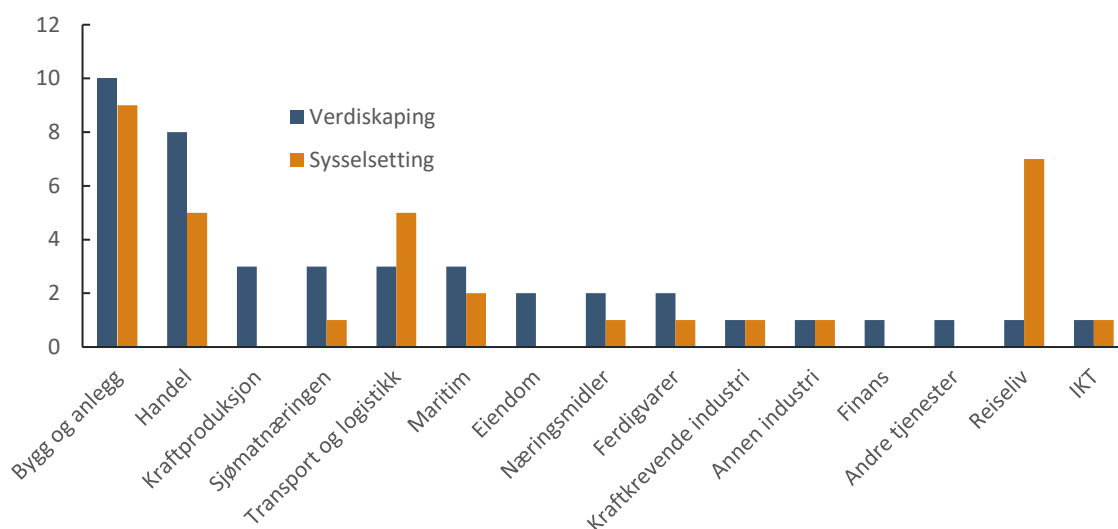
⁴² Vi forutsetter her at lokalområdet må være av en viss størrelse, og legger derfor til grunn alle områder som i 2021 kunne vise til +/- 50 % av samlet sysselsetting man hadde i Kvam.

⁴³ Kvam herad er klassifisert med en sentralitet på 4 i SSBs sentralitetsindeks. Denne indeksen rangerer kommunene etter deres nivå av sentralitet i landet, der 1 representerer de mest sentrale kommunene og 6 representerer de minst sentrale kommunene. Sammenlignbare kommuner har en sentralitet på mellom 3 og 5 på indeksen.

Vi har videre sett på hvilke næringer som driver verdiskapingsveksten i disse kommunene. Slik vekst kan måles både i samlet verdi, og som prosent av utgangspunktet i næringen. Disse to metodene forteller ikke nødvendigvis samme historie om veksten i kommunen, vi har derfor analysert veksten i disse kommunene på begge måter.⁴⁴

Figur 16 viser antall ganger næringer har vært blant de som vokser mest i de sammenlignbare kommunene, målt både i verdiskapingsvekst, og vekst i sysselsetting. Her ser vi at bygg og anleggsnæringen oftest er en av de næringene som vokser mest, målt både i verdiskapingsvekst og sysselsettingsvekst. Handelsnæringen er også ofte i teten av kommunenes vekstnæringer, både med hensyn på verdiskaping- og sysselsettingsvekst.

Figur 16 Antall gangen næringer er blant topp 3 næringer med høyest vekst, målt etter verdiskapingsvekst og sysselsettingsvekst. Kilde: Menon Economics

Reiselivsnæringen skiller seg tydelig ut i dette bildet. Næringens verdiskapingsvekst har kun vært en viktig driver i én kommune, mens næringen har en sysselsettingsvekst som driver veksten i hele syv kommuner. Stor vekst i sysselsetting uten tilsvarende verdiskapingsvekst kommer av at reiselivsnæringen typisk er en arbeidskraftsintensiv næring med lav produktivitet, slik vi så i kapittelet om Kvams eget næringsliv. Dermed kan denne næringen være av de viktigste for sysselsettingsveksten i en kommune, uten å drive verdiskapingsveksten.

Videre ser vi at også sjømatnæringen ofte er en viktig næring for verdiskapingsveksten i kommuner som ligner på Kvam. Transport og logistikknæringen driver veksten i både verdiskaping og sysselsetting i en håndfull av kommunene. Maritim næring, eiendomsforvaltning, næringsmidler og ferdigvarer er næringer som driver vekst i kommunene, ofte sammen med handelsnæringen og bygg- og anleggsnæringen. Ni av de utvalgte kommunene er såkalte *kraftkommuner*, som betyr at det produseres kraft i kommunene. Ikke unaturlig er det ofte næringene forbundet med kraftproduksjon og annen industri i disse kommunene som har opplevd høy prosentvis vekst over femårsperioden.

⁴⁴ Oversikt over samlet verdiskapingsvekst og sysselsettingsvekst i alle 14 kommuner, samt de næringene som vokser mest innen de to målene er listet i vedlegg.

Organisering av næringsarbeidet

I dette delkapittelet vil vi utforske ulike funn fra andre analyser som er gjort på næringsutviklingsarbeid i kommuner. Vi har gjennomgått flere analyser og identifisert fellestrekk på tvers av disse. Målet med dette delkapittelet er å presentere sentrale funn og konklusjoner som kan bidra til en dypere forståelse av næringsutviklingsarbeidets vesen og utfordringer i kommunal kontekst.

Distriktssenteret har publisert **to rapporter** (2020 og 2018) som gir verdifull innsikt i næringsutviklingsarbeid i norske kommuner.

Den første rapporten⁴⁵ gir en gjennomgang av kunnskap og praktiske tips til kommuner som ønsker å styrke sin næringsutvikling, basert på en sammenstilling av kunnskap fra studier av den kommunale næringsutviklingsrollen. Rapporten trekker fram at det ikke eksisterer noen universell oppskrift for næringsutvikling i kommunene, men suksess avhenger av egenskaper, arbeidsform og handlekraften til enkeltpersoner, mer enn selve organiseringen av arbeidet. Det er også viktig å ha en felles forståelse av hva suksess innebærer og anerkjenne at kommunens rolle i næringsutvikling går utover bare arbeidsplassutvikling.

Et kjennetegn for kommuner som oppnår suksess i næringsutvikling er at de har en offensiv og optimistisk utviklingskultur. Det pekes også på en positiv sammenheng mellom prioritering av næringsutvikling blant kommunens ledere og hvor næringsvennlig lederne i det lokale næringslivet oppfatter kommunen. Dette viser betydningen av en proaktiv holdning og prioritering av næringsutvikling for å skape et godt samarbeidsklima.

Rapporten legger vekt på at godt næringsutviklingsarbeid i distriktskommuner krever mer enn bare forvaltning og tjenesteproduksjon. Det handler også om å ta initiativ til utviklingsprosesser, ha tett samarbeid med det lokale næringslivet, drive oppsøkende virksomhet og mobilisere og engasjere ressurspersoner. På den måten har kommunen en slags **entreprenørrolle**. Det er viktig å kjenne næringslivets ulike behov for hjelp og støtte fra kommunen, da forskjellige næringer og bedrifter har forskjellige behov og forventninger. Det påpekes i rapporten at det ofte er forskjell mellom hvordan kommunens ansatte og næringslivet vurderer kommunens tjenestetilbud.

I **distriktssenterets andre rapport** – *Distriktskommuner som lykkes godt med næringsutvikling*⁴⁶ oppsummeres fire fellestrekk ved kommuner som lykkes:

1. Viktigheten av **kulturen i lokalsamfunnene** og kommuner som lykkes. Vellykkede utviklingskulturer preges av lite jantelov. Det er lov til å prøve og feile. Kommunen kan ikke alene skape en positiv utviklingskultur som er offensiv og optimistisk, men kommunens evne til å engasjere og mobilisere til felles innsats mellom næringsliv og innbyggere er viktig.
2. Det er **kort vei mellom ideer og beslutninger**, og man utnytter disse korte avstandene. Noen kommuner trekker fram en positiv utnyttelse av at «alle kjenner alle», og dermed har lettere for å skape noe sammen. På den måten får man høy grad av kunnskapsdeling og tillitsbygging på tvers av fag- og sektorgrenser. Kommunen har en sentral rolle i å skape den nødvendige tilliten.
3. Viktigheten av **lokale ildsjeler**. Enkeltpersoners initiativ og gjennomføringskraft er svært viktig i mindre lokalsamfunn.
4. Suksessrike kommuner har en kommuneorganisasjon som evner å **raskt gripe muligheter**, i samarbeid med sitt næringsliv.

⁴⁵ Distriktssenteret (2018). Tilgjengelig [her](#).

⁴⁶ Distriktssenteret (2020). Tilgjengelig [her](#).

Kommuner som ikke lykkes med næringsutvikling kjennetegnes derimot ofte av at kontakten med næringslivet er nesten fraværende fra kommunen sin side.

I en **rapport for KS og NHO**⁴⁷ ble næringsarbeidet i 17 ulike kommuner kartlagt, der kommunene ble utvalgt på bakgrunn av en mer positiv næringsutvikling enn andre kommuner med tilsvarende befolkningsutvikling. I kartleggingen identifiseres fellestrekk ved kommuner som har vellykket næringsutvikling, og man finner at kommuner som arbeidet aktivt med næringsutvikling prioriterer følgende:

- De ser på næringsutviklingsarbeid som en integrert del av arbeidet med å skape gode lokalsamfunn. Dette inkluderer å identifisere næringsutvikling som en faktor for positiv befolkningsvekst.
- De tar hensyn til de geografiske og næringsmessige fortrinnene og utfordringene i sin kommune, og utnytter disse til å handle konkret.
- De setter opp og følger en langsiktig strategi for næringsutvikling
- De sørger for at arbeidet er godt forankret både administrativt og politisk i kommunen.
- De opprettholder regelmessig og god dialog med relevante næringsaktører i kommunen, for å involvere det lokale næringslivet i strategisk planlegging.
- De betrakter sitt eget arbeid som en del av regionens helhetlige innsats for positiv næringsvekst.
- De har en helhetlig tilnærming til næringsutvikling som omfatter flere kommunale sektorer
- De opprettholder en god dialog med næringslivet både på administrativt og politisk nivå.

Videre arbeid med næringsutvikling i Kvam, løsninger fra workshop og intervju

Fra diskusjonene i workshop og innspill i intervjuer har vi sammenfattet forslag⁴⁸ og drøftinger rundt Kvams fortsatte næringsutviklingsarbeid. Disse forslagene presenteres i det følgende.

Bosettingsattraktivitet. Blant deltakerne er det enighet om at bosettingsattraktivitet er sentralt for utviklingen av Kvam. Høy attraktivitet vil ikke bare tiltrekke seg individer med nødvendig kompetanse til regionen, men vil også bidra til at eksisterende innbyggere vil fortsette å bo og bidra positivt til samfunnet. Dette handler både om tilgangen på boliger og å skape et godt lokalmiljø. For å gjøre Kvam til et sted man ønsker å bosette seg understreker deltakerne viktigheten av å etablere gode oppvekstvilkår for barn.

Strategi. Næringsaktørene påpeker at det er et behov for å fornye kommunedelplan som fokuserer på næringsliv og kompetanse. Dette er viktig for å gi tydelig veiledning om kommunens visjon i forhold til næringsutvikling, og hvilke sektorer den ser for seg som sentrale i fremtiden. Det er avgjørende at planen tydelig spesifiserer retningen for næringsutviklingen, dette inkluderer å identifisere muligheter for vekst som kan bli utnyttet. Samtidig må kommunen bestemme hvilke bransjer den ønsker å prioritere og fokusere på. Dette vil hjelpe med å allokere ressurser effektivt og tiltrekke relevante investeringer. For at en slik plan skal være vellykket, må næringslivet være involvert i prosessen.

⁴⁷ KS (2021). Tilgjengelig [her](#).

⁴⁸ I workshopen fremkom det også en rekke helt konkrete initiativer eller endringer:

- *Kulturløype. Opprette en kulturløype for å synliggjøre kulturattraksjoner.*
- *Pop-up arrangement. Pop-up arrangement fra bedrifter i sentrum på Kvamskogen.*
- *Oppheve rekkefølgekravet. Grunneiere vi har snakket med i prosjektet foreslår å oppheve rekkefølgekrav, for å sikre at aktører og grunneier kan realisere prosjekter.*
- *Én stor aktør. En sentral aktør som tar ansvar for hele området – skiheiser, hotell, afterski etc. Eksempelvis tilsvarende som Skistar i Trysil.*

Koordinering og samhandling. Selv om flere aktører påpeker at det er krevende å ha et helhetlig perspektiv på næringslivsutvikling, er det et ønske om å koordinere på tvers av bedrifter. De understreker at det er viktig å motivere bedrifter til å dele informasjon om deres spesifikke behov og å være åpne for samarbeid. Dette kan føre til synergier hvor bedrifter kan dra nytte av hverandres styrker. Det er et ønske om å fremme arenaer hvor forskjellige aktører kan samarbeide om rekruttering eller løse felles utfordringer. På slike arenaer er det viktig å sikre at alle relevante aktører - fra politikk, administrasjon, til næringsliv - er representert. Å utforske samarbeidsmuligheter med sentrale aktører som Elkem, ble også trukket fram som et forslag. Dette er en rolle flere mener kommunen kan og bør ta.

Kraftfondet. Blant næringsaktørene er det ulik oppfatning av fordelingen av kraftfondmidler. Flere aktører opplever støtten som essensielt for levedyktigheten til bedriften. Andre aktører påpeker at det er behov for en mer overordnet strategi og rutine for utdeling av disse midlene. De ønsker at det etableres en mer målrettet strategi for kraftfondet, samtidig som det utarbeides nye retningslinjer for som er i tråd med en ny næringsplan. Flere aktører ønsker også et økt fokus på implementering og oppfølging av bedrifter som har mottatt midler.

Turisme og reiseliv. Næringsaktørene er enige om at Kvam trenger å øke turismen til kommunen. For å lykkes med dette er det nødvendig å koordinere markedsføring og planlegging av aktiviteter på tvers av reiselivsbedrifter. Det trekkes også fram at Kvam må utvikles som et helårs reisemål samtidig som tilretteleggingen for spontant besøkende turister forbedres. En aktør har også et ønske om å styrke kulturopplevelsen i Kvam gjennom samarbeid med lokale reiselivsaktører og kulturinstitusjoner.

Kvamskogen. Flere aktører fra Kvamskogen har et ønske om å videreutvikle området. De ønsker å utvide destinasjonen til et reisemål som har gode tilbud til turister hele året, og blant annet tilby nye hytter, restauranter og opplevelser. Disse aktørene opplever at næringslivsutviklingen i området har lav prioritet i forhold til sentrumsutviklingen. Andre aktører foreslår å styrke tilstedeværelsen av bedrifter i sentrum på Kvamskogen gjennom å utforske muligheter for samarbeid mellom aktører i sentrum og Kvamskogen. Dette vil både øke bevisstheten om lokale næringsbedrifter blant hytteeiere, samtidig som det styrker samarbeidet på tvers av næringsaktører i ulike områder i kommunen.

Samlede tiltak og anbefalinger til kommunens næringsarbeid

Vi samler den oppsummerende diskusjonen rundt tiltak og anbefalinger til Kvams næringsarbeid i fire temaer:

Kompetanse og bostedsattraktivitet

Kommunen må tilrettelegge for boligbygging. Av problemområder som har pekt seg ut i kommunen er tilgangen på boliger, både for kjøp og leie en barriere for videre vekst. For befolkningsveksten i kommunen er det viktig å tiltrekke seg både unge mennesker som ønsker å slå seg ned og etablere seg i kommunen, samt å være tilgjengelig for fjernarbeidere som behøver leieboliger. Kommunen bør fortsette sitt arbeid med å tiltrekke seg innbyggere for å sikre tilgangen på kompetanse i næringslivet og bidra til styrkingen av økonomien. En del av dette arbeidet omhandler å sikre tilgangen på boliger som imøtekommer behovene til potensielle innbyggere. Dette innebærer også regulering av tilstrekkelig areal for boligbygging. Ved å sikre tilgang på ulike typer boliger kan kommunen tiltrekke seg et bredere spekter av innbyggere.

Videre er tilgang på barnehageplasser viktig for unge i etableringsfasen, og faller under kommunale tjenester som er viktige for en kommunes bostedsattraktivitet. Det er viktig at kommunen prioriterer å opprettholde et tilstrekkelig barnehagetilbud, for å møte behovene til tilflyttere i denne livsfasen.

Et konkret tiltak som kommunen kan implementere er **å legge til rette for opprettelse av flere kontorfellesskap** i kommunen. Dette kan bidra til å skape et miljø som appellerer til både lokale innbyggere og personer som arbeider i eksempelvis Bergen, men som ønsker å bo i mer grisgrendte strøk. Kontorfellesskap gir ikke bare en egnet arbeidsplass, men også en sosial arena og mulighet for kunnskapsdeling og nettverksbygging, som gjør det mer attraktivt for høyt utdannede å jobbe utenfor de store byene. Dette kan gjøre kommunen mer attraktiv som bosted og arbeidssted.

Ved å øke tilgangen på ulike typer boliger og tilrettelegge for kontorfellesskap, kan kommunen legge til rette for flere muligheter for innbyggere og potensielle innflyttere. Dette vil ikke bare bidra til å sikre tilgangen på nødvendig kompetanse i næringene, men også styrke den lokale økonomien og skape et dynamisk og attraktivt samfunn.

Kvam har fokusert på bostedsattraktiviteten til kommunen i sitt næringsarbeid hittil. Som vi har sett er dette en viktig del av arbeidet, særlig sett i lys av den begrensede tilgangen på arbeidskraft som kommunen har i dag. Man har sikret muligheten for å fullføre store deler av utdanningsløp (videregående og fagbrev) i kommunen. Dette kan bidra til at flere unge som tar fagbrev blir i kommunen. Fokuset på denne delen av næringsarbeidet bør opprettholdes. I forlengelse bør man fokusere på å sikre **tilgang på relevante lærlingeplasser**, i samarbeid med lokalt næringsliv.

Samarbeid mellom næringsliv og kommune

For å fremme vekst og utvikling i næringslivet, bør kommunen i høyere grad ta en koordinerende rolle og fungere som en pådriver for initiativer på tvers av næringer og tettsteder. Dette innebærer aktivt samarbeid med lokale bedrifter, organisasjoner og næringsaktører for å identifisere felles utfordringer og muligheter. Ved å skape arenaer for samarbeid og kunnskapsutveksling, kan kommunen bidra til å styrke samarbeidet mellom ulike deler av næringslivet og stimulere til innovasjon og nyskaping. Et eksempel på dette er workshopen som ble gjennomført i forbindelse med dette prosjektet. Menons opplevelse av workshopen var at dette var et positivt og fruktbart bidrag til erfaringsutveksling og samarbeid mellom kommunen og næringslivet.

For å få til bedre samarbeide og koordinering må kapasiteten og ressursene i næringsarbeidet i kommunen styrkes. Dette kan alternativt gjøres gjennom en styrking av kapasiteten og ressursene i næringsrådet. Mulige måter å gjøre dette på inkluderer en økning i tildelingene fra kraftfondet til næringsrådet, eller ved at de lokale næringsrådene tas opp av næringsrådet, slik at medlemsinntektene sentraliseres, og man oppnår stordriftsfordeler i én sterk aktør som opptre koordinerende for næringslivet i kommunen. Dette vil kunne gå på bekostning av lokal kjennskap og interesse hos hver enkelt forening, men man vil ha mye å tjene på å kunne sammen finansiere en mer profesjonell aktør med tilstrekkelige ressurser til å gjøre mer målrettet arbeid. Samarbeid innad i næringslivet kan ha positive virkninger for det lokale næringslivet. Dette gjelder spesielt innen reiselivsnæringen, der det typisk investeres for lite. Dette skyldes at hver enkelt bedrift ikke vinner på å investere, fordi de for å vokse er avhengige av ringvirkningseffekter fra andre bedrifter som også investerer. Dette gjør at investeringer som gagnar næringen som helhet, og også har effekter på lokale handelsbedrifter, ikke gjennomføres. For å kompensere for denne markedssvikten kan kommunen spille en koordinerende rolle, særlig med hensyn på markedsføring av området som helhet. Kommunen kan eksempelvis velge å finansiere markedsføringsinitiativer for hele kommunen, eller gå sammen med Team Hardanger for å markedsføre regionen som reiselivsdestinasjon.

Kraftfondet

Dagens kraftfond går i stor grad ut på en jevn fordeling av små tildelinger av midler fra fondet. Det er hensiktsmessig å videreføre denne ordningen, fordi sterkere seleksjon av prosjekter er arbeidskrevende, og sannsynligheten for å bidra til suksess er svært liten. Det er likevel visse initiativer kommunen bør bygge opp under. Vi anbefaler at kraftfondets midler brukes på følgende områder:

- **Stedsutviklings- og profileringsprosjekter**, som for eksempel ny videregående skole
- **Entreprenørskapsmidler uten sterk seleksjon**, slik midlene fra fondet deles ut i dag
- **Finansiering av få, større prosjekter innenfor satsningsområdene i strategien**, for eksempel initiativer innen videreutvikling av Kvam herad som reiselivsdestinasjon

Ved å fokusere på effektiv seleksjon av stedsutviklings- og profileringsprosjekter understøttes arbeidet med stedsutvikling og bostedsattraktivitet omtalt i forrige del. Dagens tildelingsordning bør videreføres, i samme format: små summer med entreprenørskapsmidler bredt utover uten sterk seleksjon. Det er viktig at disse midlene ikke går til å finansiere driften av lokale selskaper som ikke selv evner å holde seg flytende, men at midlene går til videreutvikling og nyskaping som kan bidra til vekst i kommunen. Til sist mener vi at en spesifisert andel av midlene bør gå til prosjekter og bedrifter som støtter opp under kommunens strategi for næringsutvikling. Her er vår anbefaling å selektene enkelt næringer man ønsker å satse på. Her tenker vi reiselivsnæringen er særlig relevant for kommunen i dag, og sjømatnæringen på sikt.

Hvor mye av midlene som skal brukes på de ulike områdene bør budsjetteres på forhånd, og gjerne settes som en andel over tid. Bevilgninger og bruk av kraftfondet bør følges opp systematisk, slik at kommunen løpende kan ha oversikt over hvilke næringer, sektorer og bruksområder midlene går til, og hvorvidt dette er i tråd med strategien som er satt. Dette innebærer også å følge opp den faktiske fordelingen av midlene mellom de tre skisserte områdene, og sammenligne mot budsjettet

Kommunens rolle og strategi

Kommunens har flere momenter de må ta hensyn til i utarbeidelse av revisjonen av kommunedelplan for nyskaping, næring og kompetanse. Som vi har sett er det avgjørende å ha en oppdatert **langsiktig strategi for næringsutvikling**, med klare og tydelige strategiske planer. I strategien bør næringer kommunen ønsker å satse på være tydelig presisert, og strategien opp mot andre næringer bør også være tydelig definert. Denne strategien bør være forankret og støttet både administrativt og politisk i kommunen, og bør understøttes av flere kommunale sektorer, slik at alle deler av kommunen drar i samme retning. Strategien bør følges opp av et operativt dokument, som inneholder konkrete tiltak som skal støtte opp under strategien.

I kommunens rolle som pådriver ligger en forventning om å utnytte fordelen å være en mindre kommune har, eksempelvis i form at veien fra idé til prosess kan være kortere enn i større kommuner. Ved å **holde fingeren på pulsen i næringslivet**, kan kommunen raskere få innsikt i behovene i næringslivet. Dette oppnås ved å ta en proaktiv og oppsøkende rolle, som ønsker tett kontakt med næringslivet. Å lykkes med dette innebærer dialog og jevnlig besøk hos bedriftene, workshops og andre fellesmøter som er åpent for næringslivet, og tett samarbeid med næringsråd og næringsforeninger. Dette vil bidra til at kommunale prosesser kan starte raskere i en utviklingsprosess, og dermed at behandlingstiden for næringslivet oppleves kortere. Slik kan kommunen og næringslivet kapitalisere sammen av muligheter som oppstår.

Kommunen kan også ta **initiativ i utviklingsprosesser**, særlig på tvers av tettsteder og næringer, for å bidra til at samarbeidspotensialet i kommunen utnyttes. Der kommunen tar en slik rolle er det avgjørende å ha **kapasiteten**

til å følge opp prosjekter og ideer fram til gjennomføring, slik at ideer og prosjekter ikke taper momentum før det iverksettes. Et eksempel på en slik pådriverrolle er å ta ledelsen i videreutviklingen og koordineringen av aktører for å utnytte større deler av potensialet man avdekket i turisme på Kvamskogen.

Vedlegg

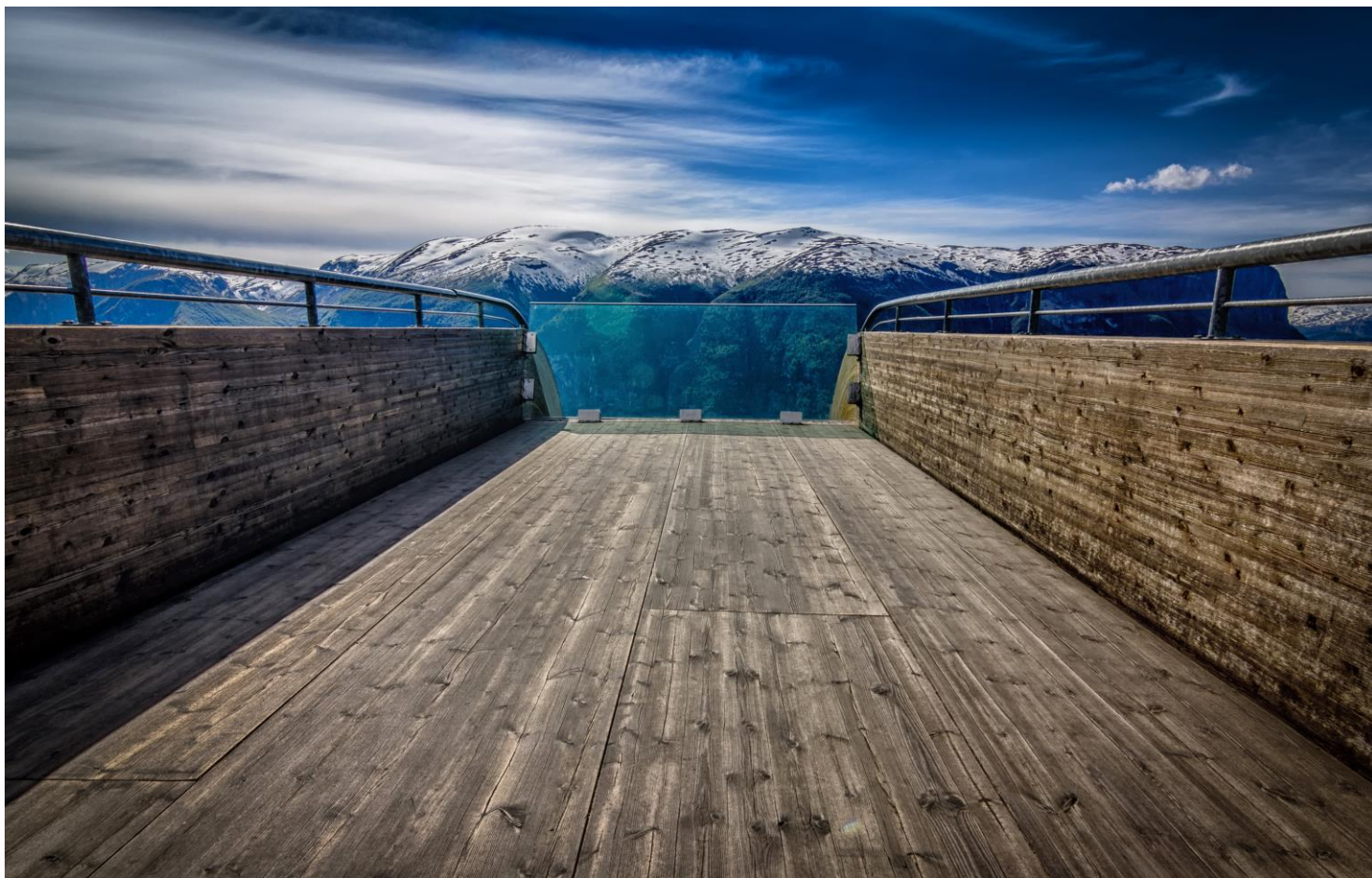
Oversikt over vekstrater og vekstnæringer i sammenlignbare kommuner

Tabell 2 : Kommuner på størrelse med Kvam herad, med minst like høy vekst i verdiskaping og sysselsetting.⁴⁹ Kilde: Menon Economics

Kommune	Fylke	Verdiskapings- vekst 2016-2021	Sysselsettings- vekst 2016-2021	Kraft- kommune	Største vekstnæringer, i verdiskaping	Største vekstnæringer, i sysselsetting
Trysil	Innlandet	74%	49%	Ja	- Kraftproduksjon - Eiendom - Bygg og anlegg	- Reiseliv - Bygg og anlegg - Andre primærnæringer
Sør-Odal	Innlandet	70%	26%	Nei	- Næringsmidler - Bygg og anlegg - Ferdigvarer	- Næringsmidler - Bygg og anlegg - Personlige tjenester
Lillesand	Agder	69%	28%	Nei	- Handel - Kraftkrevende industri - Bygg og anlegg	- Handel - Kraftkrevende industri - Reiseliv
Hol	Viken	63%	41%	Ja	- Kraftproduksjon - Annen industri - Handel	- Reiseliv - Handel - Annen industri
Modum	Viken	54%	33%	Ja	- Bygg og anlegg - Handel - Finans	- Bygg og anlegg - Transport og logistikk - Personlige tjenester
Vågan	Nordland	53%	22%	Ja	- Sjømatnæringen - Andre tjenester - Handel	- Reiseliv - Handel - Bygg og anlegg
Råde	Viken	53%	27%	Nei	- Transport og logistikk - Bygg og anlegg - Handel	- Transport og logistikk - Bygg og anlegg - Personlige tjenester
Nannestad	Viken	50%	43%	Nei	- Bygg og anlegg - Transport og logistikk - Reiseliv	- Bygg og anlegg - Transport og logistikk - Personlige tjenester
Sula	Møre og Romsdal	45%	22%	Ja	- Maritim - Handel - Sjømatnæringen	- Maritim - Handel - Personlige tjenester
Øksnes	Nordland	43%	29%	Nei	- Sjømatnæringen, - Bygg og anlegg - Maritim	- Sjømatnæringen - Forretningstjenester - Bygg og anlegg
Rauma	Møre og Romsdal	28%	22%	Ja	- Transport og logistikk - Ferdigvarer - Bygg og anlegg	- Reiseliv - Transport og logistikk - Ferdigvarer
Gjesdal	Rogaland	27%	25%	Ja	- Handel	- Reiseliv

⁴⁹ Næringer merket * viser til lav eller ingen verdiskaping i 2016, hvor veksten derfor er svært høy.

					- Bygg og anlegg - Kraftproduksjon	- Handel - Bygg og anlegg
Tysvær	Rogaland	25%	27%	Ja	- Maritim - IKT - Handel	- Petroleum - Maritim - IKT
Øyer	Innlandet	23%	26%	Ja	- Bygg og anlegg, - Næringsmidler - Eiendom	- Reiseliv - Bygg og anlegg - Transport og logistikk

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter.

Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked.

Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no